

Idrijski razgledi

»Franja« je bila letos temeljito obnovljena

Foto: Mestni muzej Idrija

IX. LETNIK

ŠTEVILKA 2

1 9 6 4

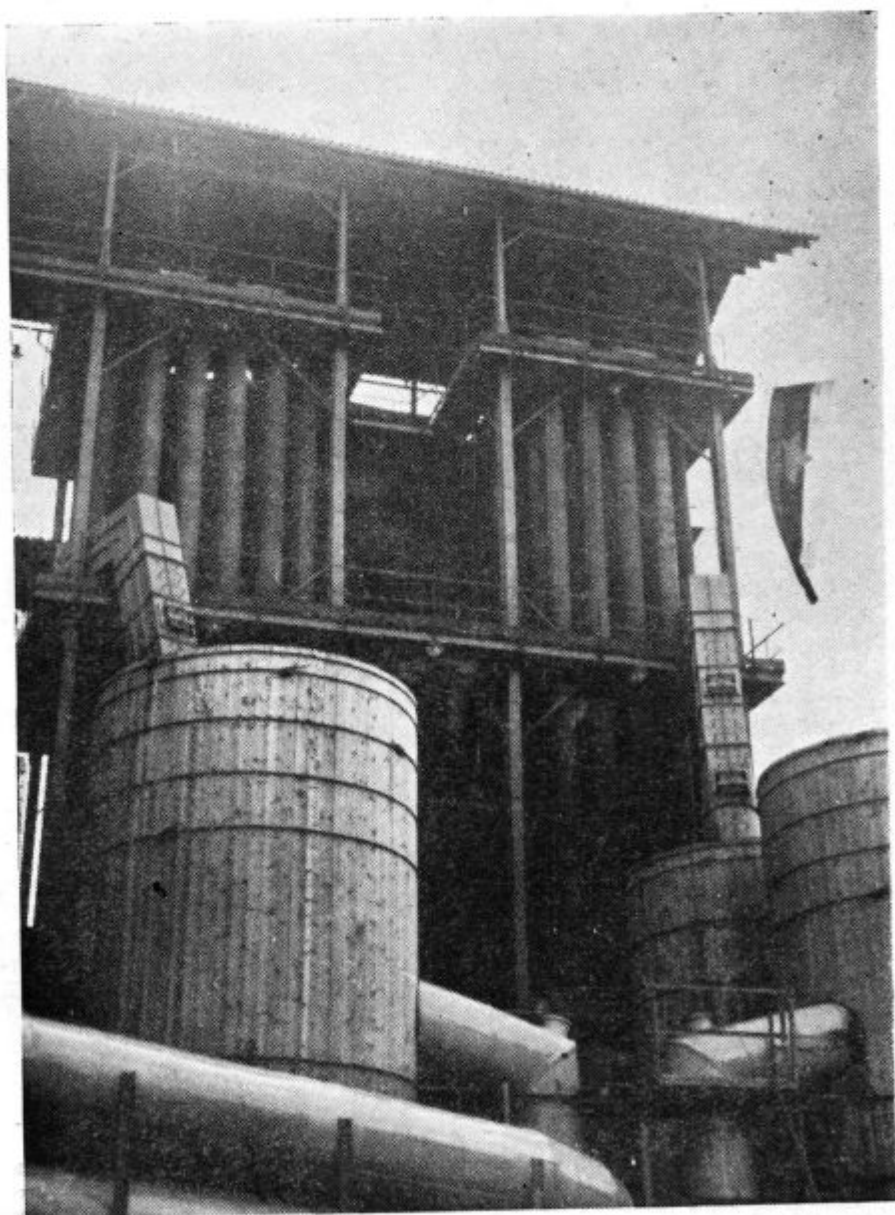
Idrijski razgledi

IX. LETNIK

ŠTEVILKA 2

30. JUNIJA

1 9 6 4

Nova rudniška rotacijska peč

Foto: Mestni muzej Idrija

Pogled na stanje in razvoj turizma v idrijski komuni

I. IDRIJSKI IN CERKLJANSKI SVET

Na kakšnih tleh živimo?

Idrijska občina je hribovit, razrit in raztrgan svet med Selško dolino na severu in Vipavsko dolino na jugu, med železniško progo Ljubljana—Trst in Poljansko Soro na vzhodu ter železniško progo Gorica—Jesenice in Bača na zahodu.

V te meje zaprt leži idrijski in cerkljanski svet, idrijsko-cerkljansko hribovje. Na jugu meji na Trnovski gozd in proti vzhodu na Hrušico. Te meje so proti jugu zelo ostro potegnjene. Proti vzhodu prehaja idrijski svet v Logaško planoto in na severovzhodu v poljansko dolino. Na tem severovzhodnem delu se sreča Idrijsko hribovje, skrajni severozahodni del Dinarskega gorstva, z Alpami, to je s cerkljanskim hribovjem, ki je pravo Alpsko predgorje.

V tem Alpskem predgorju, v zadnjem obronku vzhodnih Alp se vrstijo od zahoda proti vzhodu izraziti vrhovi, ki odsekano padajo v Baško grapo. Pod Bukovskim vrhom in preko Idrijce se spet srečamo z Idrijskim hribovjem na Šebreljskem grebenu, ki se vleče proti jugu in se preko sedla na Oblakovem vrhu dvigne v Vojskarsko planoto, od tod pa naprej čez preval v Mrzli rupi v Trnovski gozd.

Kje je tu na tem svetu meja med Alpami in Dinarskim gorstvom, ki prihaja k nam ob jadranski obali navzgor? Ta meja teče od Vrhnika (severno od Zaplane) na Žiri, od tod na Cerčno in Grahovo ob Bači ter navzdol po Baški grapi. Porezen in Črni vrh spadata še v Alpsko predgorje, ki se raztegne proti vzhodu v Škofjeloške hribe, južno od te črte pa ustvarjajo manjši hribi z Bevkovim vrhom vred prehod k Idrijskemu hribovju.

Skoro prav vsa idrijska komuna leži na dinarskem svetu, ki je značilen s svojimi številnimi kraškimi pojavi. Le na severni meji komune se dviga Alpsko predgorje. Ko se je pred davnimi časi zemeljska skorja še gubala, so se tu dinarske gube pritiskale k alpskim, alpski skladi apnenca pa so se narinili na dinarske gube. Samo Idrijsko hribovje je pritisk pregnetel in prevrgel, tako je prav tu nastala tako imenovana idrijska prelomnica in ob njej idrijski rudnik. Ta prelomnica teče od Idrijce pri Trebuši, po potoku Trebuša čez Mrzlo rupo, na Čekovnik, v Idrijo ter dalje čez Godovič in Hotedršico proti planinskemu in cerkniškemu polju.

V davnih časih je tekla tudi gornja Idrijca s svojima pritokoma Nikovo in Kanomljico proti vzhodu in se izlivala v Hotenjko, ki je tekla proti Hotedršici in dalje proti Planini. V poznejših dogajanjih je spodnja Idrijca, ki je tekla v Sočo, pritegnila ali pretočila goretno Idrijco k sebi na zahod, Hotenjka se je tedaj zgubila v notranjost zemlje. Le hudi nalivi nad Logaško planoto še opozarjajo na nekdanjo povezavo teh voda v notranjosti zemlje: takrat »Divje jezero« v bližini Idrije zelo močno bruha vodo.

Idrijsko hribovje je torej skrajno severozahodni del Dinarskega gorstva z vsemi značilnostmi kraškega površja. Tu so številne planote, kopasti vrhovi, zaobljena gorska slemenca, vrtače in uvale, brezna in jame ter vode ponikalnice. Na tem svetu so obsežni gozdovi, pašniki, senožeti ter dokaj revna obdelovalna zemlja. Tu sta doma gozd in živinoreja.

Kam teži naše življenje?

Nenaseljeno in gozdnato ozemlje idrijskega sveta in Cerkljanske je spadalo prvotno pod oblast tolminskega gospostva. Z najdbo živega srebra, zaradi naraščanja števila prebivalstva in drugih vzrokov, pa je naraščala želja in potreba po samostojnosti. V začetku 17. stoletja je avstrijska oblast izločila Idrijo iz tolminske oblasti in organizirala samostojno idrijsko gospostvo, posebno upravno telo, ki je kmalu dobilo svoj urbar o pravicah in dolžnostih prebivalcev in fevdalnega gospoda. Idrijsko gospostvo iz rudniškimi oskrbnikom na čelu je obsegalo Idrijo, Jelični vrh, Sp. Idrijo, Kanomljo, Krnice, Vojsko in Čekovnik. Proti koncu 18. stoletja je bila Idrija priključena Kranjski in pod njo je ostala do konca prve svetovne vojne. Cerkljanska pa je tedaj ostala v okviru Primorske.

Idrijski svet je bil prvotno povezan z zunanjim svetom samo po rudniški cesti, ki je vodila čez Dole na Vrhniko. Po soteski Zale do Godoviča in Logatca je tedaj vodila samo peš pot. Oskrbovalno središče za Idrijo je bila tedaj Vrhnika. Tu so bila skladišča za žito in druge potrebščine, ki so se prevale in prenašale po cesti čez Zaplano in Dole v Idrijo. Promet med vrhniškim skladiščem in Ljubljano pa je potekal po Ljubljani. Vrhnika je bila tedaj pravcato idrijsko pristanišče. Ko pa je stekla železnica proti Trstu,

je Vrhniko nadomestil Logatec, ki je postal novi oskrbovalni center Idrije.

Drugo cestno zvezo Idrije s svetom so napravili čez Razpotje v Žiri in Škofjo Loko leta 1825. S postavitvijo železniške postaje v Logatcu se je začela l. 1851 borba zainteresiranih občin za novo cesto Logatec—Idrija. Načrt za to cesto je bil že tedaj star nad sto let, kar pomeni, da so že sredi 18. stoletja iskali možnosti, da bi idrijski dolini odprli okno v svet po dolini Zale. Cesto so začeli graditi leta 1857 in jo končali dve leti kasneje. Glavna idrijska prometna žila je torej stara že preko 100 let.

Idrijski svet je usmerjen proti vzhodu, proti središču tedanje kranjske dežele, v Ljubljano, odkar ga je naselil v večjem številu človek. Do prve svetovne vojne je bila Idrija takoj za Ljubljano, drugo največje mesto tedanje Kranjske.

To usmerjenost in življenjsko povezanost ter prometne žile je prekinila italijanska okupacija. Življenje tega sveta se je nasilno moralo obrniti na zahod. Osvojitvev je ponovno odprla pota idrijskemu svetu proti vzhodu, k najbližji železniški postaji, h glavni cesti, ki veže sever in jug Slovenije, k njenemu središču Ljubljani.

Cesta proti Logatcu, danes v glavnem modernizirana in asfaltirana, je še sedaj glavna prometna žila in osnovna povezava Idrije z zunanjim svetom. Po njej se pretaka vse življenje idrijskega sveta in komun v Ljubljano ter nazaj v Idrijo.

Idrija z vso svojo okolico, celotna idrijska komuna je tudi danes vsestransko usmerjena proti Ljubljani in zato dejansko spada v širše ljubljansko območje. Semkaj jo uvrščajo tudi novejša dela s področja zemljepisja Slovenije. Idrijski svet je torej obrobni del osrednje Slovenije in prav tak je tudi cerkljanski. V turističnem oziru pa je del kraškega turističnega območja, v katerega spadajo komune: Vrhnika, Logatec, Cerknica, Postojna, Ilirska Bistrica in Sežana. V glavnem je to torej svet bivše in sedanje Notranjske.

Idrijski in cerkljanski svet

Idrijski svet deli reka Idrijca s pritoki Bela, Zala, Nikova in Kanomljica v številne planote in hrbte. Vsi imajo dinarsko smer in v tej smeri tečejo tudi potoki in vode: Idrijca in Trebuša izpod Mrzle rupe, Kanomljica in Hotenjka izpod Oblakovega vrha.

Idrijski svet se začinja pod vrhovi Trnovskega gozda in Hrušice, ki se proti severu spuščajo v Zadloško in Črnovrško planoto. Nekoč sta bili tukaj jezera. Planoti strmo padata v dolino Bele, Idrijce in Zale. Tudi Javorniška planota in Kanji dol sta nadaljevanje Trnovskega gozda.

Onstran Belce in Idrijce, na njenih levih bregovih, se začinja Idrijsko hribovje. Med ozkima dolinama Belce in Idrijce je greben Osrednika (863 m), ki se vleče proti zahodu

v Črno drago (1020 m) in v Sleme (1112 m) nad Trebušo. Preval v Mrzli rupi veže ta hrbet s planoto, ki leži nad gornjim tokom Idrijce, Kanomljice, Hotenjke in Trebuše. Na tej planoti so vrhovi: Hleviška planina (907 m), Kobalova planina (729 m), Potok (1061 m) ter obsežna planota Vojskega z vrhovi: Planinca (1171 m), Kotlovski vrh (1165 m), Hudournik (1163 m), Školj (1123 m), Cikelj (1110 m) in Bendijski vrh (1039 m).

Na severu, onkraj Vojskarske planote, je preval Oblakov vrh (725 m), ki povezuje Vojskarsko planoto s Šebreljsko in z grebenom nad Sp. Idrijo in na levem bregu Kanomljice. V tem grebenu so najvišji vrhovi: Jelenk (1106 m), Lokvarski vrh (1076 m) in Rzelj (1016 m). Pod Lokvarskim vrhom pa je Šebreljska planota. Pri Rzelju se potegne proti severu hrbet z vasjo Jagršče, od Lokvarskega vrha pa se širi Šebreljska planota.

Na vzhodnem delu idrijskega sveta so na planoti med Idrijo in Poljansko Soro vrhovi: Cajnarjev vrh ali vrh Ilovice (891 m) onkraj ceste Idrija—Razpotje—Žiri, na ledinski planoti pa še Gradišče (995 m), Trepalova Sivka (969 m) in Tušarjeva Sivka (1006 m). Naprej proti vzhodu je porinjen še Mravljiski vrh (867 m).

Cerkljansko hribovje nima planot, pač pa izrazite vrhove v smeri od zahoda proti vzhodu: Kojca (1300 m), Porezen je najvišji (1682 m), Počanska gora (1259 m), Hoč (1512 m). Preko Črnega vrha (1288 m) pride mo že v Škofjeloško hribovje z Blegošem. Od Bohinjskih hribov loči cerkljanske hribe preval Petrovo brdo. Južno od Črnega vrha so še vrhovi: Škofje (974 m), Vrhovec (1047 m), Veliki vrh (880 m), Pluženjska gora (1010 m) in Bevkov vrh (1050 m).

S Cerkljanskega vodi v Baško grapo cesta preko Zakriškega in Bukovskega prevala, v Poljansko dolino pa cesta čez prehode Vrhovljice (814 m) v Kopačnico in čez Kladije v Sovodenj. Iz idrijske doline vodi na žirovsko stran cesta čez Razpotje, na logaško ravan pa cesti preko Dolov in Godoviča. Z Vipavsko dolino povezuje idrijski svet cesta preko Črnega vrha in Strmca, druga pa preko Zadloga, Male gore in Predmeje ali pa preko Lokev. Tu sem pripelje tudi cesta iz Mrzle rupe preko Hudega polja in Malih Lazen. V Mrzli rupi se prevali cesta tudi v Trebušo. V Spodnjo Trebušo pripelje cesta iz Sp. Idrije preko Oblakovega vrha. Edina cesta, ki je brez vzponov in ostrih serpentin, je glavna cesta, ki teče ob reki Idrijci in veže najzahodnejše dele Slovenije z Ljubljano. Cesta poteka po dolgi, samotni, revni dolini in je pomembna za razvoj turizma v gornji Soški dolini.

Glavna voda idrijskega in cerkljanskega sveta je reka Idrijca. Izvira pod prevalom Mrzla rupa in sprejme v svojem toku še Belo, ki izvira pod Golaki, Zalo, Nikovo, Kanomljico, Oluško, Sevnico, Cerknico in Jesenico, niže doli pa še Trebušo s Hotenjko in Gačnikom. Vse te vode so razrezale planote

in ustvarile ozke, globoke doline in grape s strmimi, pustimi bregovi.

Na planotah idrijskega sveta in po hrbtih cerkljanskega hribovja rastejo mešani gozdovi, ki se menjavajo s senožetmi in pašniki ter njivami. Zaselki in posamezne samotne kmetije so raztresene prav po vsem tem svetu. Po planotah so gozdovi izkrceni in zemlja obdelana, bregovi pa so porasli z gozdovi. Več kot polovico občinske površine pokrivajo gozdovi.

Višji predeli idrijskega sveta so apnenčasti in zato brez vode, nižine in grape pa so zajedene v skrilavce in zato polne voda.

Za vse kraje idrijske komune so značilne velike količine padavin, temperatura pa je tako nizka, da koruza in orehi ne uspevajo več v višjih legah. Zemlja je v splošnem za obdelavo skopa in revna z malo izjemo na vzhodnih mejah komune.

Kaj nam nudi ves ta svet?

Kaj nam nudi ta svet poleg planot, grebenov, vrhov, grap, voda, gozdov, senožeti, njiv in rude živega srebra?

Z vrhov so lepi razgledi po svetu v občini in izven nje. Javornik (1240 m) spada med najbolj razgledne vrhove na Slovenskem. Do morja in do vseh slovenskih gora meri pogled z Javornika. Hudournik na robu Vojskarske planote nudi lep pogled po dolini Idrije, v zahodni kot Slovenije, na Julijce in Karavanke. Porezen, najvišji vrh v občini, je prelepa razgledna točka na vse strani. Ni mogoče pozabiti še lepih razgledov s Sivke, Mrutnega vrha, Hleviške planine, Kobalovih planin, Jelenka in mnogih drugih vrhov. Med njimi ne manjka nižjih gričev, ki nudijo lepe poglede na kraje idrijskega in cerkljanskega sveta. To so Zagodov vrh, s katerega vidiš pred seboj hkrati Triglav in Idrijo, pa še Kodrov rovt, Zagrebenc, Crkovni vrh, Rejčev grič in drugo. S teh razgledov opazuješ povsod posejane sončne planote, senožeti, raztresena naselja in posamezne kmetije.

Idrijske grape skrivajo v svojih nedrih čudovite tesni, soteske, vodopade, tolmune, razne figure, ki jih je izdolbla v skale voda, divje pečine, kanjone itd. Čudovito je »Divje jezero« pri Idriji, skrito pod več sto metrov visokimi in strmimi skalami.

V bistrih in zelenih potočnih vodah švigajo potočne postrvi, lipani in druge ribe, nad njimi ima skrb ribiška družina, ki je ena za celo občino.

V obširnih gozdovih se pase številna divjad, predvsem srnjad, ki je je obilo v celi občini, gamsi pa so omejeni na določena divja in skalnata območja občine. Domovina gamsov so tesni Zale, Idrije, Belce ter skalnati predeli Golakov in Jelenka. Zajec se je obdržal, čeprav je le še redek, v nižinskih predelih in v poljedelsko važnih krajih. Perjaste divjadi-skoro ni več. Obilo pa je še jazbecev, lisic, kun in še nekaterih drugih roparic.

Med pticami pevkami lahko slišimo kosa, drozga, sinico, ščinkavca, taščico itd. Mnogo je ptic stalnic, pomladi in jeseni pa preletavajo te kraje številne ptice selivke. Že sredi aprila se oglasi v bukovih gozdovih kukavica. V tem času poje tudi veliki petelin, ki je doma na Črnem vrhu nad Cerknem, pa tudi v Golakih okoli Poslušanja nad Hudim poljem. Prav to ime je v tesni povezavi z velikim petelinom, čigar petje so hodili poslušati na hrib, ki je dobil ime Poslušanje. Malega petelina ali ruševca pa je možno dobiti na severni strani Porezna. Od ostalih ptic omenjamo še žolne, šoje, srake, vrane, kragulje, divje golobe itd.

Idrijski in cerkljanski svet sta tudi zelo bogata cvetja. Po vrhovih, bregovih in soteskah rastejo poleg drugih tudi številne naše zaščitene cvetice. Tu so doma murke, kranjski in lepi jeglič, zelo redek pa je njun križanec dražestni jeglič, zlato jabolko ali kranjska lilija, turška lilija ali zlati klobuk, več vrst sviščev (encijanov), sleč ali rododendron in številne druge rastline in rože, ki so jih odkrili slavni idrijski botaniki.

V okolici »Divjega jezera« raste na desetine rastlinskih vrst. Ta botanični vrt so odkrili v prejšnjih stoletjih že omenjeni botaniki.

Po skalovju in tratah rastejo še priljubljene šmarnice, planinski zvonček, kranjska selivka, gozdni planišček, dvocvetna vijolica. Na Cerkljanskem pa so doma panonski svišč, koromačnice, popkoresa.

Podzemeljski svet se nam odkriva v številnih kraških jamah idrijskega kraškega sveta. Doslej je že raziskanih 156 jam, predvidevajo pa, da bo treba raziskati še okrog 200 jam.

Na prvem mestu moramo kot jugoslovansko redkost in posebnost omeniti aragonsko jamo v Ravnah nad Cerknem. Žal morajo biti obiski še omejeni in jama je za širši krog zaprta.

Kraških jam je poln idrijski kras. Raztresene so okoli Črnega vrha, Godoviča, Ledin, Vrsnika, Šebrelj, po Kanomeljski dolini, v idrijski okolici in na Golakih.

Od večjih jam omenjamo jamo POD STUDENČKOM v dolini Kanomlje v odcepu soteske proti Ovčjaku. Jama je dolga 400 m in jo krasijo številni lepi slapovi. Žal, da je težko dostopna. V tej soteski je tudi jama V OVČJAKU, ki sega pod Trohovo ravan. Dolga je 405 m in ima velike dvorane. V grapi pod Vojskim je tudi vodna jama, iz katere je tiskarna »Slovenija« dobivala vodo; na robu Vojskarske planote nad Trebušo pa je 500 m dolga HVALOVA JAMA. V njej so bogate kapniške tvorbe in lepa jezerca.

Pri vasi Ledine je jama V GLOBINAH. Dolga je 400 m in ima velike dvorane okrašene s kapniki. Poleg te je tu na ledinski planoti še več manjših jam. Pri Zg. Vrsniku je jama V KOLKU in jama V PONIKVAH, pri Sp. Vrsniku pa jama NA JAMI s tremi večjimi prostori.

Posebno bogata je s kraškimi jamami Črnovrška planota. Tu je znano HABEČKO brezno (336 m), ki je dolgo časa veljalo za najglobljo jamo na svetu. Pri Predgrizah je GOLOBEJA JAMA. Ob cesti v Godovič CIGANSKA JAMA (200 m), v Lomeh TOMINČEVO BREZNO ter pri samem Črnem vrhu jama V ŠPIKU (95 m).

Podobna zaganjalka vode, kot je Igla v Savinjski dolini, je tudi pod Bevkovim vrhom; voda periodično narašča in usiha.

Pod vasjo Zakojca je še neraziskana jama PODČAJEVO OKNO, v stenah pod Šebreljami pa jama V DIVJIH BABAH.

Omenjamo še brezno na Vojšici, ki ima zelo veliko dvorano, jamo pri Kobili in Ravbarško jamo blizu Idrije.

V tem bogatem in čudovitem kraškem podzemeljskem svetu je seveda tudi zelo bogato rastlinsko in živalsko življenje. Ni pa v tem svetu do sedaj še uspelo odkriti človeške ribice.

Vremenske razmere

Idrijski in cerkljanski svet ležita v zmer-no toplem evropskem podnebnem pasu. Prav tu se križajo celinski in sredozemski vremenski vplivi. Visoka lega sveta in prilično visoki grebeni na jugu zapirajo vrata toplim tokom od Jadrana in povzročajo obilico padavin.

Glede toplotnih in padavinskih razmer delimo idrijsko komuno v dva pasova. V prvi pas spadajo nižinski predeli in višji predeli severnega dela komune (Cerkljanska). V tem pasu so očitni vplivi Jadrana, ki prihajajo navzgor po Soči. Srednja letna temperatura je tu od 8 do 10 stopinj Celzija. Najtopleje je v juliju, najbolj mrzlo pa v januarju.

Drugi pas tvorijo višji predeli, vrhovi in planote. Srednja letna temperatura je tu 6 do 8 stopinj C, v višjih legah tudi pod 6 °C.

V samem mestu Idrija znaša srednja letna temperatura v januarju od -2 do -1 stopinje C, v juliju 18-19 stopinj C, medtem ko je srednja letna temperatura 9,1 °C.

V drugem pasu je temperatura precej ostra. Na Vojskem je povprečno število dni s temperaturo pod 0 stopinj C višje od povprečka v tem pasu, ki znaša 93 dni. Nizka temperatura zadržuje sneg tja pozno v pomlad in zato ni prav nič čudnega, da se je na teh planotah že davno razvilo smučarstvo. Dalj kot v Črnem vrhu leži sneg na Vojskem in traja v april ali celo v mesec maj. V tem drugem pasu je temperatura 5 mesecev nad 10 stopinj, pod ničlo pa do treh mesecev. To je seveda le povpreček.

Megla gospodari nad idrijsko komuno novembra meseca (8,8 dni) in januarja (7 dni), najmanj pa je je meseca avgusta, povprečno samo en dan. Povprečno število meglenih dni je 43,3 na leto. Megla nastopa samo zjutraj in zvečer, čez dan je ni.

Jasnih in oblačnih dni je v letu enako število. Največ jasnih dni je v avgustu (povprečno 13), najmanj pa v novembru (4).

Oblačnih dni je največ v novembru (18,4) in najmanj v juliju (2,2). Srednje število brezoblačnih dni je 71,1 (avgust 8,8, november 2,7). Nesončnih dni je povprečno 67,7 (november 14,8, julij in avgust pa 0,8 dni).

Na leto pade v tem svetu povprečno 2000-3000 mm padavin. Največ v dobi november-marec, najmanj pa v času februar-julij. Največ padavin je na Krekovšah 2998 mm, na Revenovšah 2636 mm, na Vojskem 2578 mm, v Idriji 2095 mm, v Cerknem 1524 mm. Množina padavin pada torej od jugozahoda proti severovzhodu.

Povprečno število snežnih dni znaša za Idrijo 30,2. Največ snežnih dni je v decembru, nato pa sledijo prvi trije meseci v letu. Vse to je računano seveda v povprečju. Ni pa redek pojav, da pade sneg v aprilu ali celo v maju. Na severnih predelih občine je snežnih dni manj, več pa na južnih. Snežna odeja je povprečno debela do pol metra, pa tudi čez meter. V južnih in jugovzhodnih delih občine je pogosto do trikrat debelejša. Povprečno trajanje snežne odeje na Krekovšu je 112,5 dni.

Nalivov je v Idriji povprečno 30,5 dni na leto. Največ jih je poleti 61 % in jeseni 23 % vseh nalivov.

Med vetrovi prevladujejo v tem delu Slovenije zahodni in vzhodni, medtem ko je jug zelo redek. Najbolj vetrovno je jeseni in pomladi. Burja nastopa le v mrzli polovici leta in še takrat le na južnih območjih idrijskega sveta.

Ceste in promet

Idrija je izhodišče za izlete in ture po idrijskem in cerkljanskem hribovju.

Od vzhoda proti zahodu seka idrijski svet asfaltirana republiška cesta, ki vstopi v občino onstran Godoviča, se pogrezne za njim v sotesko Zale, doseže pri Podroteji desni breg Idrijce in ji sledi skozi mesto, v Spodnjo Idrijo mimo Želina in Stopnika do Mosta na Soči.

V Godoviču se odcepi proti Črnemu vrhu makadamska republiška cesta, ki se v višini 870 m nad Črnim vrhom prevali mimo Strmeča v Vipavsko dolino. Med republiške spada tudi cesta, ki se na Želinu odcepi od glavne transverzale po dolini Idrijce ter teče skozi Cerkno in dalje čez preval Kladije v Sovodenj ter Podpleče na Kopačnico in Hotavlje.

Ceste III. reda pa so v občini: Cesta Sp. Idrija-Oblakov vrh; Idrija-Kočevše-Kal (Kol)-Mrzla rupa ter Marof-Razpotje-Govejk-Žiri. To so ceste okrajnega pomena. Prve in druge vzdržuje cestno podjetje v Novi Gorici.

Od republiške se v Godoviču odcepi občinska cesta proti Veharšem, kjer se združi z občinsko cesto, ki prihaja iz Idrije preko Kovačevega rovta, Dolov in vodi na logaško planoto. V Doleh (v Rebru) se od te ceste odcepi občinska cesta čez Gore na Razpotje, kjer

doseže cesto III. reda proti Žirem. Na Razpotju je odcep občinske ceste v Ledine in Mrzli vrh, na Govejku ali Kljuki pa odcep na Zg. in Sp. Vrsnik.

Na koncu Zale, v Podroteji, je križišče cest, ki vodita po dolini Idrijce navzgor ter proti Koševniku in dalje v Črni vrh. Zadnja je občinska, prva pa gozdarska cesta, ki vodi mimo »Divjega jezera«, k jezu pri Kobili in dalje ob Idrijci, dokler se na »Lajštu« ne razcep in sledi ena Idrijci do Idrijskih Klavž, druga pa po soteski Belce do Krekovša.

Iz Črnega vrha pelje proti zahodu in po zadloški planoti cesta, ki se na koncu Zadloga dvigne na Malo goro in dalje čez Kovk proti Otllici. Nad Malo goro se odcepi gozdarska cesta v temne gozdove Golakov. Cesto so gradili v prvi svetovni vojni ruski ujetniki in vodi mimo kraja, kjer so tedaj stale ruske barake in se mu sedaj še vedno pravi »Pri ruskih barakah«. Mimo Treh smrek in Poslušanja hiti pot proti zahodu, kjer se kmalu sreča s cesto, ki prihaja navzgor iz Mrzle rupe in preko Hudega polja. Do Mrzle rupe pride preko Kočevša okrajna cesta iz Idrije in se prevali proti Gor. Trebuši. Odcep te ceste pri Kalu (Kolu) pelje kot občinska cesta na Vojsko.

Od glavne republiške ceste se v Pirhovi luknji odcepi občinska cesta na Plužnje, Otalež in v Gor. Jazne. Dalje pelje ta bivša vojaška cesta v Ledine, druga na levo pa proti Bevkovemu vrhu in dalje na Kladje.

Iz Cerknega vodi občinska cesta skozi Log in Novake na Črni vrh. Druga cesta iz vasi Cerkno povezuje vasi pod Poreznom s središčem Cerkljanske, tretja pa se proti zahodu vzpenja preko Zakriža in Vrhkriža do Jesenice in Kojce. Tu se združi s cesto, ki prihaja z Reke in drži čez Bukovo v Baško grapo. Na Bukovem se odcepi cesta proti Zakojci.

Pri Stopniku ob Idrijci se od republiške ceste dvigne občinska cesta na šebreljsko planoto do vasi Šebrelje in dalje proti jugu čez Šebreljski vrh na Oblakov vrh nad Kanomeljsko dolino. Na grebenu proti Jelenku je križišče ceste za Krnice in Masore.

Poleg navedenih glavnih cestnih žil je še množica drugih cest in poti, ki povezujejo raztresena naselja in posamezne samotne kmetije med seboj in z najvažnejšimi cestami.

Na črnovrški planoti naj navedemo le cesto iz Črnega vrha v Lome in cesto, ki s Strmecca pelje v Kanji dol in na Javornik. V Logu pri Godoviču in nižje doli nad Pivkovo serpentino se od glavne republiške ceste odcepita dve bivši vojaški cesti, ki pripeljeta v Rebvo v Doleh. Na cesti proti Veharšem se tu odcepi cesta v vas Zavratac.

V naselje Čekovnik pridemo po cesti s Kočevša, v vas Jagrščice pa po kolovozu z Želina.

Po cerkljanskem in idrijskem svetu vodi tudi slovenska planinska transverzala. V občino vstopi na Porezno, krene proti bolnici Franji, od tu v Cerkno, na Kladje in Bevkov vrh, kjer zapusti Cerkljansko. Rdeče marka-

cije slediš dalje preko Lanišča na Sivko in po cesti skozi Ledine na Razpotje in do spomenika NOB na Gorah. Tu krene transverzala strmo navzdol v idrijski kotel. Smer kaže skozi mesto, onkraj mostu pod gradom pa se ponovno vzpne v breg. Po kamniti cesti slediš markacijam do Pringlna. Tu stopiš na lepo in senčnato lovsko pot, ki pripelje v koč na Hleviških planinah. Z vrha planin teče transverzala po grebenu na Slanicami in stopi pri Kočevšu na trdo cesto. Še dobro uro hoda je do Vojskega, od koder krene transverzala v Mrzlo rupo, čez Hudo polje pa dalje v samotne Trnovskega gozda na Golake.

Danes je idrijski in cerkljanski svet, zahvaljujoč številnim in dobrim cestam, preprežen tudi s številnimi avtobusnimi progami. Občina je povezana z Ljubljano, Ajdovščino, Novo Gorico in Tolminom s številnimi dnevnimi avtobusnimi progami. V letni sezoni poslujeta tudi progji Idrija—Bled in Idrija—Piran. Za izletništvo pa je važna tudi sezonska progja preko Vršiča.

Znotraj občine so avtobusne proge postavljene iz središča do vseh večjih vasi. Tako so z mestom dnevno povezane vasi Črni vrh, Godovič, Gore, vse tri Kanomlje, Vojsko, Cerkno z Novaki in Kladjem. V sezoni in večkrat na teden pa sta z mestom povezani tudi ledinska planota in Žiri.

Poštni promet opravljajo v občini pošte v Idriji, Črnem vrhu, Sp. Idriji in Cerknem. Za tovorni in blagovni promet skrbi podjetje Avto-prevoz iz Tolmina, obrata v Cerknem in Idriji.

Najnovejša pridobitev idrijskega mesta je avtomatska telefonska centrala.

Kraji na Idrijskem in Cerkljanskem

Sedež občine in središče idrijskega sveta je mesto Idrija (331 m, 6024 preb.), središče Cerkljanske pa vas Cerkno (324 m, 1052 preb.).

Prvi kraj, v katerega pripelje cesta iz Logatca in preko Hotedršice, je na skrajno zahodnem robu logaške planote, vas Godovič (593 m, 454 preb., 12 km do Idrije). V Godoviču je sodobna mlekarna Kmetijske zadruge Idrija in v njegovi neposredni bližini družbeno kmetijsko posestvo Šebalk, ki oskrbuje mlekarno in mesto z mlekom. Blizu posestva so opuščeni ribniki, v katerih so med obema vojnama gojili krape.

Po glavni cesti proti Črnemu vrhu, skozi cestni predor, pridemo do ostrega ovinka, na katerem se odcepi proti zahodu »francoska cesta«. Cesto so baje gradili Francozi. Vodi skozi lepo urejene gozdove splošnega ljudskega premoženja in konča po 5 km pod »Pevcem«, kjer se priključi cesti iz Črnega vrha proti Idriji.

Ob republiški cesti Godovič—Col leži vas Črni vrh nad Idrijo (683 m, 467 preb., 12 km do Idrije, 7 km do Godoviča). V vasi je bil že med obema vojnama zelo razvit tujski turizem. Tako pozimi kakor tudi poleti so vas

v velikem številu obiskovali Tržačani in Goričani.

Če krenemo iz Črnega vrha skozi Trebče in dalje po idrijski cesti, pridemo kmalu do naselja Koševnik (674 m), ki je bil nekoč zelo priljubljena izletna točka Idrižčanov. Če pa na križišču krenemo po cesti na levo, pridemo prav kmalu na Zadloško planoto. Hiše, nekoč v glavnem samo velike kmetije, so posejane na robu planote. Ravnina je kraški svet, ob nalivih je kmalu pod vodo, ki pa prav tako hitro izgine v kraške požiralnike. Tu je torej vas ali naselje Zadlog (710 m). Severno od Zadloške planote proti Idriji je nekoliko nižja planota Idrijskega loga (650 m). Tudi tu so hiše potisnjene na rob planote, pod hribe, ki omejujejo ravnico.

V okolici Črnega vrha moramo omeniti še naselje Lome, ki so potisnjene ob vznožje Javornika, nad Črnim vrhom pa so še naselja Mrzli log, Strmec, Kanji dol in Javornik. Zadnja dva sta posejana po vseh bregovih Javornika.

V idrijskem kotlu smo. Na vzhodni strani mesta pridemo po cesti, ki pelje od Likarce v Dole, najprej na Kovačev Rovt (654 m), lepo izletišče in sankališče. Še naprej po cesti pridemo v Dole (787 m). Tu so doma dobre kmetije. Na skrajnem vzhodu idrijskega sveta pa je pogreznjena v globel zadnja strnjena vasica idrijske občine, Zavratac.

Na levo nad Kovačevim Rovtom v višini 851 m so Gore, ljubka vasica z lepim razgledom.

Zahodno od Idrije leži 12 km oddaljena vasica Vojsko (1087 m), znana kot najvišja fara na bivšem Kranjskem, pomembno partizansko središče v naši borbi za svobodo, po vojni pa priljubljeno izletišče in turistična postojanka. Na planoti so značilne kmetije kot: Škratovše, Krpejca, Ogalce, Vojšica, Žgavc, Stržnikar, Gačnik, Bendija, V Kotlih. Južno od Vojskega sta še naselji Čekovnik in prav v vznožju Vojskarske planote, v dolini Idrije, še raztreseno naselje Bela.

Onstran Vojskarske planote je globoko pogreznjena dolga kanomeljska dolina s tremi Kanomljami: Spodnjo, Srednjo in Gorenjo. Nad dolino so levo in desno v strmih bregovih raztresene samotne kmetije s svojimi tipičnimi imeni. Na levem bregu Kanomljice, visoko gori pod Jelenkom, pa čepijo posamezne hiše Krnic in Masor.

Na koncu kanomeljske doline, ob sotočju Kanomljice in Idrije, leži vas Sp. Idrija (318 m, 857 preb.), ki je dejansko zelo močno mestno predmestje. Življenje vasi je tesno povezano z Idrijo, saj so njeni prebivalci v glavnem zaposleni v mestu. S postavitvijo objektov za lesno industrijo v neposredni bližini vasi pa bo tudi tu začelo poganjati samostojno življenje.

V smeri po glavni cesti proti Idriji se pri Marofu (Dom starih) odcepi cesta skozi Mokraško vas proti Žirem. Po ostrih serpentinah pridemo do Razpotja (703 m). Tu je raz-

vodje med Črnim in Jadranskim morjem. Severno leži kake pol ure oddaljena zelo slikovita vasica Ledine (780 m), proti vzhodu pa naselje Govejk. Tam, kjer prevali cesta v Osojnico, so v prejšnjih časih dejali »Na kljuki«. Še dalje proti vzhodu pa je zelo lepa planota z ljubkima vasicama Zg. in Sp. Vrsnikom.

Po dolini reke Idrije teče cesta mimo Lužnika in Vrščeva, kjer je bila nekoč meja med Kranjsko in Primorsko, do Travnika in dalje do Želina. Nad Travnikom so na desnih bregovih Idrije raztresene po sončnem bregu Cerkljanskega vrha vasice: Jazne, Otalež, Plužnje in Lazce. Na nasprotnem bregu, v severnih osovinih bregovih Jelenka, pa počivajo na posameznih grebenih hiše prvotnih naseljencev idrijske doline. Še danes so povezane med seboj s stezami, voznih poti še vedno ne poznajo in vse potrebno je treba znesti iz doline ali pa v dolino le na hrbtih.

Nad Želinom, kjer se odcepi cesta proti Cerknem, sta vas Jagršče, na visoki planoti preko Sevnice pa vas Šebrelje (637 m). Na robu planote stoji cerkev sv. Ivana z lepim razgledom na dolino Idrije in na Alpe. Zelo lepa je vasica Šebrelje, med obema vojnama je bil tu že krepko razvit tujski turizem.

Onstran Idrije, na njenem desnem bregu in nad Reko so na zeleni planoti pod Bukovskim vrhom skrite Police (554 m), kamor, kakor v Jagršče, ne vodi avtomobilska cesta. Nad Policami je vas Bukovo pod Kojco (713 m). Za grebenom Kojce pa vasica Zakojca pod očakom Cerkljanske Poreznom. Po južnem bregu Zakojce pridemo nad vasjo Orehek in skozi Jesenico v Zakriž in v zelo slikovito in čedno vasico Ravne z znano aragonsko jamo.

Vas Cerkno leži globoko v dolini. V sončnih bregovih Porezna čepijo vasice Gorje, Poče, Trebenče, Poljane in Labne. Nad Logom pod bolnico »Franjo« so v rebra Črnega vrha pripeti Spodnji in Gorenji Novaki. Ob cesti iz Cerknega proti Poljanski dolini pa še vasiče Čeplez, Planina, Podpleče in Podlanišče.

Gospodarske organizacije v komuni

V idrijski komuni je največje podjetje rudnik živega srebra, ki je tudi naš najstarejši rudnik. Med industrijskimi podjetji so v občini še: Lesna industrija »22. julij« v Sp. Idriji, Tovarna elektrotermičnih aparatov (ETA) v Cerknem, obrat lesnega podjetja »Krn« iz Podmelca v Cerknem ter Tovarna kolektorjev v Idriji. Vsa ta podjetja so se razvila šele po naši osvoboditvi.

Obrtna podjetja so v komuni kaj slabo razvita. Zelo veliko je pomanjkanje uslužnostne obrti. V tej panogi gospodarstva obstajajo podjetja: Remont, Monter, Foto Iris, Krojačnica, Pekarna, Konfekcija ter obrtno podjetje »Čipka« v Idriji. V Cerknem sta obrtni podjetji Obrtnik in Prehrana. Samostojnih kino podjetij v komuni ni več. Filme pred-

vaja v Idriji Komunalno podjetje, v Sp. Idriji in v Cerknem pa opravljata ta posel tamkajšnji prosvetni društvi.

Privatnih obrtnikov je trenutno v občini 107. Njihovo število pa vedno bolj pada. Stari obrtniki umirajo, podmladka pa privatna obrt skoro nima.

V komuni je po zadnji reorganizaciji samo eno trgovsko podjetje »Univerzal«, ki ima na celotnem območju občine 45 prodajaln.

Za tujca je zelo privlačna prodajalna Obrtnega podjetja »Čipka« v Idriji, kjer so kupcem na razpolago svetovno znane idrijske čipke.

Na področju kmetijstva sta v komuni dve kmetijski zadrugi, v Idriji in Cerknem. Prva se bavi s proizvodnjo mleka in pitanjem telet v družbenih obratih v Godoviču in Črnem vrhu ter s kooperacijo in odkupom v privatnem sektorju kmetijstva. Dejavnost zadruga v Cerknem je usmerjena le v sodelovanje s privatnim kmetom. Zadruga v Idriji ima tudi svojo klavnico, ki opravlja tudi prodajo mesa na celem območju občine, in sodobno mlekarino v Godoviču.

V občini je dalje gradbeno podjetje »Zidgrad« in samostojno montažno podjetje »Simplex«, oba s sedežem v Idriji.

Soško gozdno gospodarstvo v Tolminu ima v idrijski komuni tri obrate, podjetje Avto-prevoz Tolmin pa dva. Gozdarski obrati so v Črnem vrhu in dva v Idriji. Avto prevozna obrata pa sta v Cerknem in Idriji. Ob idrijskem obratu je tudi velika mehanična delavnica za vsa popravila motornih vozil.

Od zunanjih podjetij imajo v idrijski občini svoje obrate podjetja: Peko, Alpina, Borovo, Vino Gorica, Vinogradar Vis, Vipavska vinarska klet, Odpad, Koteks, Dimnikarsko podjetje Ljubljana, enota Cestnega podjetja v Novi Gorici ter poslovalnica prevozniškega podjetja SAP-Turist iz Ljubljane s poslovalnico Kompas.

Za vzdrževanje komunalnih naprav skrbi komunalno podjetje v mestu, v bodoče pa bo za to skrbelo tudi 19 krajevnih skupnosti.

V mestu so na razpolago tudi naslednji servisi: Bencinska črpalka podjetja Petrol, servisi podjetij Tomos, Zastava, Pretis. Za električne usluge je na razpolago monter in servis Elektro Gorica, za telefonske pa monter PTT. V mestu obstajajo tudi servisi Krajevne skupnosti: popravilnica čevljev, popravilnica radijskih in televizijskih ter drugih električnih aparatov. Še nekaj drugih servisov, kot žaganje drv in servis za pomoč hišnim svetom, obstaja v okviru Krajevne skupnosti. Popravilnici čevljev sta tudi v Sp. Idriji in v Cerknem.

V občini sta podružnici Narodne in Komunalne banke Gorica s sedežem v Idriji.

Občina je v pretežnem delu elektrificirana. Brez električne razsvetljave so še Šebreljski vrh, Čekovnik, Bela, Mrzli log, Kanji dol in Javornik. V glavnem so to raz-

tresena naselja v zelo odročnih predelih občine.

Vodovodi in kanalizacije so urejeni v vseh večjih naseljih in vaseh, žal so v mnogih krajih že dotrajani in jih bo treba čimprej obnoviti.

Šolstvo in zdravstvo

V občini so štiri popolne osemletne šole z 9 podružničnimi šolami: Idrija (Godovič, Gore), Cerkno (Ravne, Poče, Novaki, Kladje), Sp. Idrija (Kanomlja, Otalež), Črni vrh (Zadlog).

Osrednja nepopolna osnovna šola povezuje 13 osemrazrednih enooddelčnih šol v okolici: Bukovo, Čekovnik, Dole, Jagršče, Kanji dol, Krnice, Ledine, Orehek, Šebrelje, Vojsko, Vrsnik, Zakojca in Zavratac.

V občini so še naslednje šole: gimnazija, Glasbena šola v Idriji z oddelkom v Cerknem, Čipkarska šola v mestu in samostojni čipkarski oddelki na popolnih osemletkah, posebna šola v Idriji, otroška vrtca v Idriji in Cerknem, Dijaški dom v Idriji in Cerknem.

S področja zdravstvenega varstva obstaja v Idriji Zdravstveni dom z zdravstveno postajo v Cerknem. V Zdravstvenem domu so splošne in zobna ambulanta, šolska splošna in zobna ambulanta, protituberkulozni in protivenerični dispanzer, babiška služba, reševalna postaja in samostojna lekarna v mestu z lekarniško postajo v Cerknem. Obratno ambulanto, splošno in zobno, ima samo rudnik. Večja zdravstvena ustanova je tudi Bolnica za duševne bolezni.

Kulturne ustanove

Najvažnejše kulturne ustanove so v občini: Mestni muzej s sedežem v gradu in Mestna knjižnica s čitalnico s sedežem v zgradbi na Trgu maršala Tita.

Za kulturne prireditve je v mestu na razpolago le nezadovoljiva rudniška dvorana in manjša dvorana SZDL, na podeželju pa združni domovi v Črnem vrhu, Sp. Idriji, Govejku, Otaležu, Cerknem in Šebreljah.

Posebna kino dvorana je le v Idriji, druge pa so filmske in druge prireditve v združenih domovih.

Na Vojskem je za kulturne prireditve zgrajena dvorana planinskega Doma »Rudar«.

Uradi in zavodi

Poleg občinske uprave je v občini še občinsko sodišče, katastrski urad in podružnica Komunalnega zavoda za socialno zavarovanje v Gorici.

Postaje Ljudske milice so v Idriji, Cerknem in Črnem vrhu.

Krajevni uradi z matičarji so še v Sp. Idriji, Cerknem in Črnem vrhu.

Družbene organizacije in društva

Družbene organizacije v občini so: Občinski komite ZKS, Občinski odbor SZDL, Občinski sindikalni svet, Občinski odbor ZB, ZVVI, ZROP, Občinski komite ZMS ter Občinska gasilska zveza.

Druge organizacije v občinskem merilu so še: Občinski svet kulturnih društev, Občinski odbor za telesno vzgojo, Občinska konferenca za družbeno aktivnost žena, Občinski odbor društva inženirjev in tehnikov, Ljudska tehnika, Občinska zveza tabornikov ter Občinska zveza društev prijateljev mladine.

Društva, ki obstajajo v občini, so: Delavsko prosvetno društvo »Svoboda«, prosvetna društva v Sp. Idriji, Cerknem, Črnem vrhu in še nekaj društev po ostalih vaseh ter mladinsko kulturno društvo »Zorko Prelovec« na gimnaziji.

Športna društva so: v Idriji TVD »Rudar-Partizan«, TVD »Partizan« v Črnem vrhu, športno društvo v Cerknem, šolsko športno društvo »Merkur« na gimnaziji.

Planinski društvi sta v Idriji in v Cerknem.

Turistična društva so v občini tri, in sicer v Idriji, Cerknem in Črnem vrhu.

Taborniški odredi so: v Idriji odred »Srebrnih krtov«, v Sp. Idriji odred »Kranjskega jegliča«, v Cerknem odred »Svobodnih planin« in v Črnem vrhu »Vojkov odred«.

Omeniti moramo še dejavnosti šahistov, jamarjev, filatelistov in mladinskega kluba OZN na gimnaziji. Šahisti se zbirajo v športnem društvu, jamarji v samostojni sekciji jamarskega društva Slovenije, filatelisti pa v svojem samostojnem filatelističnem društvu.

Na področju ribištva obstoji v občini le ena ribiška družina s sedežem v Idriji.

Lovskih družin pa je v občini sedem: Idrija, Krekovše, Dole, Sp. Idrija, Cerkno, Porezen in Črni vrh nad Idrijo.

Partizanski spomeniki

Sedanje ozemlje idrijske občine, to je zahodna polovica idrijskega sveta ter celotni svet Cerkljanske, je bil odločilnega pomena za razvoj partizanstva na Primorskem. Na tem območju se je razprostiralo svobodno ozemlje, tu sta nastali osnovni in osrednji žarišči partizanskega gibanja na Primorskem — Vojsko in Cerkno. Tu je bila vsaka kmečka hiša partizansko zavetišče. Na tem svetu so nastali največji in najlepši partizanski objekti. Na Vojskem tiskarna »Slovenija« in prav blizu Vojskega bolnica »Pavla«, v Cerknem pa bolnica »Franja«. Čez to ozemlje so tekle sovražne ofenzive, na njem, prav na Vojskem, se je razbila zadnja in največja sovražna ofenziva. Od tu so krenile primorske partizanske enote v Gorico in Trst. Vstala je svobodna Primorska v sklopu nove Jugoslavije.

Vsem težkim časom in dogodkom, ki so šli v dobi NOB preko tega primorskega ozem-

lja, v spomin so po osvoboditvi začeli postavljati in še vedno postavljajo partizanske spomenike. Veliko jih je in raztreseni so po vsej občini. Mladim rodovom bodo pričali o naši težki poti v svobodo.

V občini so dani najboljši pogoji za razvoj partizanskega turizma, ki je in bo v celotnem koprskem okraju najbolj značilen za idrijsko občino.

Med najvažnejšimi spomeniki partizanske dejavnosti smo že omenili tiskarno »Slovenija« na Vojskem in bolnico »Franja« v soteski Pasici v Logu pri Cerknem. Oba objekta sta vzdrževana in dobro čuvana.

Žal, da je izginila bolnica »Pavla« iz okolice Hudega polja pod Golaki. Nanjo nas opozarja samo spominski kamen na Hudem polju. Vsekakor pa bi bilo primerno postaviti na kraju samih objektov vsaj primerno spominsko ploščo in urediti steze, ki vodijo k njim.

Po vojni je bila zgrajena v partizanskem taborišču na Brinovem griču med Črnim vrhom in Koševnikom Vojkova koča, v spomin na njegovo bivanje in smrt na tem mestu. Na leseni koči je tudi spominska plošča.

Pravzaprav je na zahodnem Idrijskem in na celotnem Cerkljanskem vsaka hiša več ali manj partizanski spomenik. Skoro v vsaki hiši je bila ta ali ona partizanska enota ali kaj drugega partizanskega. Poleg tega je bilo po vojni postavljenih v raznih krajih občine mnogo spomenikov NOB. To so spomeniki umetniške vrednosti, to so številne spominske plošče, to so mnoga grobišča padlih partizanov.

Večji spomeniki padlim borcem in partizanski borbi stojijo v Idriji, Spodnji Idriji, v Cerknem, Novakih, Zakojci, na Hudem polju, na Gorah nad Idrijo, na Kladju in na vrhu Porezna.

Urejena in oskrbovana partizanska grobišča so v Idriji, Sp. Idriji, na Vojskem in Vojšici, v Ledinah, na Vrsniku, v Otaležu, Godoviču in Črnem vrhu. Na Cerkljanskem so urejena grobišča v Cerknem, na Ravnah in na Bukovem.

Letos bodo uredili še grobišča v Šebreljah, na Vrsniku in drugo grobišče v Ledinah.

Spominske plošče padlim borcem, talcem in žrtvam nasilja so najštevilnejše v sami Idriji. Tu je pred osnovno šolo spominska plošča narodnemu heroju Jožetu Mihevcu-Rudarju, plošča padlim dijakom in študentom v avli gimnazije, plošče na rudniških stavbah: na jašku »Delo«, na jašku »Borba«, ob jašku v Partizanski ulici, na stavbi mehanične delavnice, na stavbi kopalnice v topilnici, na upravni stavbi, na rudniškem stanovanjskem bloku. Spominske plošče so še v Vojkovi ulici, ob cesti Pod gorami in na gasilskem domu sredi mesta.

V neposredni okolici mesta so plošče: ob cesti v Belo, na mestu, kjer je padel narodni heroj Janko Premrl-Vojko; ob vhodu v sotesko Zale je spominska plošča petim talcem, ki so jih prav tu ustrelili.

V Sp. Idriji je na gasilskem domu spominska plošča padlim gasilcem.

Tudi v Cerknem je več spominskih plošč: v središču vasi na hiši Marije Štravs, na upravni stavbi ETE, oziroma na bivši šoli EGS, sta dve spominski plošči; nad vasjo je spominska plošča na kozolcu in malo više spomenik padlim tečajnikom partijske šole. V centru vasi so še spominske plošče na hiši, kjer je bila smučarska delavnica, na hiši, kjer je bil sedež PNOO in partijska šola.

Spominske plošče pa so tudi na Masorah-Krnicah, na vhodu na zadloško planoto, v Jagrščah, ob cesti na Vojsko pod Kočevšem, v »Peklu« v Krnicah, na Brdu nad Kanomljo, ob vhodu v bolnico »Franjo«, na Bukovem na Mavrijevi hiši. V Srednji Kanomlji so kar tri spominske plošče: v Belem Brdu, na »Munhovi bajti« in na Žirovčkovi planini.

Prav tako imajo spominske plošče šola v Čekovniku, gozdarska hiša na Krekovšah, planinska koča na Javorniku, v Počah pa je posvečena prvemu aktivistu na Idrijskem in Cerklnjskem Jakobu Platiši.

Spominske plošče partijskim šolam med NOB so v Cerknem, na Policah nad Reko in na šoli na Vojskem.

Semkaj lahko prištejemo še spominsko ploščo, vzdano v spomin na ustanovitev prve organizacije KP v Idriji. Plošča je na hiši v Kosovelovi ulici.

Kulturni spomeniki

Kulturni spomeniki na Idrijskem in Cerklnjskem so iz dobe gotike in baroka.

Iz baročne dobe so ohranjene predelave idrijskega gradu iz leta 1527 in staro gledališče Marije Terezije iz leta 1773, v katerem je danes kino.

V drugi četrtini 16. stoletja je bila zgrajena v Idriji cerkev sv. Trojice. Stavba je v gotskem slogu in ima dva zlata oltarja iz leta 1668. Na glavnem oltarju je slika Marijinega kronanja, ki jo je naslikal Carl Resefeld leta 1703.

V Cerknem je baročna župna cerkev iz prve polovice 18. stoletja, iz leta 1714. V cerkvi sta dve baročni sliki Fortunata Berganta, ki sta tudi edini njegovi sliki na Primorskem. Slika sv. Volbenka nosi letnico 1766. Veliki oltar in prižnica pa sta delo domačih mojstrov Štravsov iz 19. stoletja. Cerkev na pokopališču je iz srede 16. stoletja. Pod zvonikom so freske iz istega časa.

V vasi Police nad Reko ob Idrijci so na pozno gotski cerkvi lepo ohranjene freske mojstra Jerneja iz Loke iz leta 1536.

Tudi cerkev v Ledinah je iz gotske dobe v kasnem 16. stoletju. Sliki sv. Jakoba in Marijino kronanje je ustvaril Janez Šubic. Na cerkvi je letnica 1666.

Na baročno arhitekturo naletimo tudi v Sp. Idriji. Lepe freske so tudi na Vojskem na hiši kmetije v Škratovšu in na hiši kmeta Klavžarja nad gornjim tokom Idrijce.

Iz poznejših časov je treba omeniti stavbo osnovne šole v Idriji iz leta 1876 in stavbo gimnazije iz začetka tega stoletja.

Pred gimnazijo je spomenik hvaležnosti idrijskemu rudarju. Postavila ga je idrijska mladina ob 240-letnici prve zahteve Idrijčanov po srednji šoli.

Od ostalih zgodovinskih zanimivosti na območju idrijske občine je omeniti ostanke prazgodovinskega gradišča zahodno od Cerknega in v Trebenčah. Ti ostanki pričajo, da je v starih časih prav tu vodila pot iz Baške grape v Cerkno in dalje v Loko.

Iz benečanskih časov najdemo ostanke »šans« v Mrzli rupi. Tu so našli tudi beneško orožje. Iz še starejših časov pa je verjetno ime Tabrošče nad Mrzlo rupo.

Preko Vojskega je tekla tudi V. obrambna črta avstrijske vojske v I. svetovni vojni. Ostanke iz teh časov so še na Sončnem robu nad Hudim poljem in še globlje v osrčju Golakov.

Kot posebno zanimivost iz preteklega življenja idrijskega rudarja je omeniti tudi staro in tipično idrijsko hišo s strmim ostrešjem, z zanimivo notranjo ureditvijo ter s črnimi sajastimi kuhinjami z ognjišči in »žekni«.

Zgodovinsko tehnični gospodarski objekti

Idrijski grad iz leta 1522 je bil grajen za potrebe rudnika in je služil za skladišče živega srebra. V gradu je danes Mestni muzej z rudniškimi oddelki, z oddelkom NOB ter sobama N. Pirnata in Z. Prelovca. Muzej raste in se razširja.

Na dvorišču gradu razstavlja tehnični muzej stare rudniške tehnične naprave.

V središču mesta stoji rudniški magazin iz leta 1764, spomenik časov, ko so rudarji prejeli plače v naturalijah. Zanimiva je hiša, imenovana »Šelštvo«, iz leta 1508, najstarejše rudniško upravno poslopje z baročnim portalom. V »Mejci« stoji stara rudniška črpalka, imenovana »Kamšt«, iz leta 1790. Tudi Rake so zanimiv gospodarski objekt iz leta 1596.

V okolici Idrije je mnogo znanih klavž, ki so služile za splavljanje lesa. Ostanke klavž so še v Zali iz leta 1627, v Kanomlji, najbolj ohranjene pa so Belške in Putrihove klavže na Belci iz leta 1750. Klavže na Idrijci pa so še starejše, in sicer iz leta 1595. Na teh zadnjih so ohranjene še nekatere spominske plošče graditeljev.

Idrijske čipke

Kot domača obrt so se pojavile idrijske čipke že v 18. stoletju. Prinesene iz zahodne in severne Evrope so kmalu dobile ugodna tla v idrijskem kotlu in se iz njega širile v bližnjo in daljno okolico. Zaslovele so po celem svetu zaradi tipičnih vzorcev kot idrijske čipke.

Izdelava idrijskih čipk (kleklanje) je doslej kot domača umetnostna obrt lep in

velik razvoj, bila pa je tudi skozi vse čase izdaten dopolnilni zaslužek idrijske rudarske družine.

Danes pomenijo idrijske ročno izdelane čipke tudi veliko tujsko posebnost in privlačnost najstarejšega rudarskega mesta.

Kulturni in znanstveni delavci

Območje idrijske komune je v preteklosti prispevalo svoj delež tudi k razvoju slovenske kulture in znanosti.

Pred vsemi moramo omeniti vrsto znanstvenikov-botanikov, tako idrijskih rojakov kakor tistih, ki so živeli in znanstveno delali v Idriji.

Franc Hladnik (1775—1844), botanik in ustanovitelj botaničnega vrta v Ljubljani, je bil idrijski rojak. Znani so botaniki Freyerji: Ernest (1760—1795), Karel (1795—1835), Henrik (1807—1866). Vsi so bili tudi planinci, lekarnarji in Henrik je bil tudi pisatelj.

Karel Dežman (1821—1899), botanik, pesnik, pisatelj in politik, je bil tudi Idrijčan. Od leta 1846 pa do leta 1916 je živel botanik, znanstvenik in profesor Julij Glowatzky. Kot zadnjega idrijskega rojaka, botanika in profesorja pa je omeniti še Kajetana Stranetzkija, ki je živel v Idriji od leta 1879 do 1918.

Med botaniki, ki so živeli in delali v Idriji, pa je predvsem treba omeniti Baltazarja Hacqeta (1739—1815), ki je bil v Idriji zdravnik, botanik in planinec. Zelo pomemben je tudi Anton J. Scopoli, ki je živel v Idriji v času od 1754. do 1763. leta kot rudniški kirurg, botanik in znanstvenik. Na hiši v Kosovelovi ulici, v kateri je živel, je vzdana spominska plošča. V času od 1846 do 1872 je bival v Idriji zdravnik in botanik Jurij Dolinar, ki je napisal več botaničnih razprav. Od 1902. do 1917. leta je v Idriji delal znanstvenik, pisatelj in botanik, dolgoletni ravnatelj idrijske in prve slovenske realke, profesor dr. Stanko Bevk.

Med slovenskimi glasbeniki in skladatelji so tudi naša imena: Leopold Belar (1828 do 1899), Leopold Cvek (1814—1896), Danilo Fajgel (1840—1908), Zorko Perlovec (1877 do 1939) ter Petelin Gallus-Carniolus Jakob.

Skladatelju Z. Prelovcu v spomin je na rojstni hiši nasproti osnovne šole vzdana spominska plošča.

Med slovenskimi pesniki srečamo ime Frančiška Svetličiča, doma iz Idrije (1814 do 1881), med pisatelji pa Damira Fajgla, rojenega v Idriji 1879. leta, in Jerneja Uršiča (1784—1860). Vrsto let je poučeval na idrijski realnih tudi pesnik Engelbert Gangl (1875 do 1950).

Idrija je dala nekaj akademskih kiparjev in slikarjev. Ludvik Grilc (1851—1906) se je rodil v Idriji. Na njegovi rojstni hiši v »Kotu« je vzdana spominska plošča. Najpomembnejši slovenski slikar, rojen v Idriji, kjer je obiskoval tudi realko in na njej maturiral, je Niko Pirnat (1903—1948). Na njegovi

rojstni hiši, na »komunu«, je vzdana spominska plošča.

Dolgo časa je živel v Idriji in poučeval na realki tudi slikar Ivan Vavpotič (1889 do 1943).

V Idriji se je rodilo tudi nekaj znanstvenikov. Pomembna sta rudarski strokovnjak in univerzitetni profesor inž. Viktor Gostiša ter rudarski strokovnjak in znanstvenik Jakob Vidic (1861—1908).

Dragotin Lapajne (1869—1938) je bil gospodarstvenik in ustanovitelj idrijske realke. Med zgodovinarje se je uvrstil Ivan Tušar (1864—1922).

Pomembno je politično, znanstveno in zgodovinsko delo Mihaela Arka (1859—1934), dekana in zgodovinarja; Antona Kristana, gospodarstvenika in politika socialno demokratske stranke ter dr. Dragotina Lončarja, profesorja, znanstvenika-zgodovinarja in politika socialno demokratske stranke. Vsi trije so dalj časa živeli in delali v Idriji.

Za Idrijo in za slovensko socialno demokratsko stranko je važen prvi socialno demokratski župan na Slovenskem. To je bil Ivan Štravs, ki je županoval v Idriji od leta 1911 pa do leta 1915.

V Idriji je bil rojen škof Anton A. Wolf, ki je finančno podprl izdajo nemško-slovenskega slovarja leta 1860 ter izdajo slovensko-nemškega slovarja leta 1894/95.

Iz Lomov pri Črnem vrhu je bil doma pravoslovec in urednik nemško-slovenskega slovarja, ki je izšel s pomočjo škofa Wolfa, Matej Cigale (1819—1889). V Zadlogu na črnovrški planoti pa se je rodil urednik revije Dom in svet ter filozof Frančišek Lampe (1859—1900). Oba imata v Črnem vrhu spomenike, zadnji pa še spominsko ploščo na rojstni hiši v Zadlogu.

Na severni strani Idrije, v vasi Ledine, je bil rojen pesnik Anton Žakelj, Rodoljub Ledinski (1816—1868).

Na cerkljanskem svetu se je v 18. in 19. stoletju razvijala in uveljavila domača podobarska in rezbarska obrt. Učitelji domačih mojstrov so bili znani Šubici iz Poljan. Domači umetniki podobarji pa so bili: Ivan Štravs, Jakob Razpet, Mihael in Josip Kosmač, Anton Cej, Matevž Kokalj, Jurij Tavčar, Josip Zajc, Valentin Čadež in Franc Peternelj. Delali so oltarje in slikali cerkve.

Cerkljanska je dala pomembnega znanstvenika-matematika Franca Močnika (1814 do 1892). Napisal je več matematičnih učbenikov, ki so jih najbolj uporabljali po Lombardiji in Benečiji. Na rojstni hiši v Cerknem ima vzdano spominsko ploščo.

Iz Cerknega je izšel tudi znani borec za pravice slovenskega naroda pod Italijo, goriški nadškof dr. Frančišek Sedej, ki ima prav tako na svoji rojstni hiši vzdano spominsko ploščo.

Cerkljan je tudi pisatelj in politični delavec France Bevk, ki je bil rojen 1890 v vasi Zakojci.

Idrija je dala tudi dva heroja narodno-svobodilne borbe. Poleg že omenjenega Jožeta Mihevca-Rudarja, ki je med vojno padel, še dr. Aleša Beblerja.

II. GOSTINSTVO IN TURIZEM

Gostinstvo

V občini so štiri gostinska podjetja družbenega sektorja: Hotel »Nanos« z obratom »Soča« v Idriji ter obratoma v Beli in Godoviču, gostišče oziroma gostinsko podjetje »Pod gradom« (Nebesa), Kavarna z bifejem v »Mejci« ter Kavarna v Cerknem.

Privatnih gostišč je občini 29. V Sp. Idrija je eno, v Cerknem sta dve, v Črnem vrhu štiri. Vsa ostala privatna gostišča so raztresena po vsem območju občine.

Po vrstah obratov nam stanje gostinstva daje naslednjo sliko: 1 hotel, 30 gostiln, 2 bifeja, 2 kavarni, 2 slaščičarni in 9 planinskih domov. Skupno je v občini 45 gostinskih obratov. Na državni sektor lastništva odpade 6 obratov, na množične organizacije 9 in na privatni sektor lastništva 31 gostinskih obratov.

Razvoj in stanje našega gostinstva nam kažejo naslednji statistični podatki od leta 1958 dalje.

1. Število ležišč

	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Hoteli	60	70	70	70	79	80
Planinski domovi	32	32	40	58	60	60
Zasebna gostišča	21	21	21	21	25	25
Skupaj	113	123	131	149	164	165

2. Število sedežev

	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Hoteli	240	266	300	320	326	330
Planinski domovi	120	200	280	280	270	270
Gostilne	980	1100	1460	1860	1940	1950
Skupaj	1340	1566	2040	2460	2536	2550

3. Število gostov

	Domači	Tuji	Skupaj
1958	2261	164	2425
1959	2226	361	2587
1960	2118	209	2317
1961	2513	261	2774
1962	1803	473	2276
1963	2364	645	3009

4. Število nočitev

	Domači	Tuji	Skupaj
1958	5900	387	6287
1959	4359	606	4965
1960	6139	358	6497
1961	4851	354	5205
1962	3607	1137	4744
1963	5778	1738	7516

5. Iztržek v gostinstvu

	Družbeni sektor	Privatni sektor	(v 000) Skupaj
1958	96.943	76.115	173.058
1959	98.313	84.205	182.518
1960	118.065	91.616	209.681
1961	147.700	108.980	256.680
1962	167.474	126.840	294.314
1963	193.700	138.600	332.300

6. Zaposlenost v gostinstvu

	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Nekvalificiranih delavcev	10	10	12	12	12	19
Polkvalificiranih delavcev	9	10	11	10	10	10
Kvalificiranih delavcev	14	15	17	21	24	21
Visokokvalificiranih delavcev	1	1	1	1	1	1
Uslužbenecv	6	6	6	6	6	6
Vajencev	—	1	2	2	1	5
Skupaj	40	43	49	52	54	60

7. Investicije v gostinstvu

	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Družbeni sektor	—	1.834	8.198	11.405	5.446	12.534
Privatni sektor	—	—	—	—	1.218	—
Skupaj	—	1.834	8.198	11.405	6.664	12.534

8. Dohodki lovnega in ribolovnega turizma (v 000)

	Lov (ocena)	Ribolov
1958	800	2887
1959	900	4557
1960	1100	5720
1961	1800	2930
1962	2000	2167
1963	2300	2551

Statistični podatki sami dovolj zgovorno kažejo na stanje v gostinstvu idrijske občine. Posebno nezadovoljivi so podatki o strokovnosti gostinskega kadra in o dosedanjih vlaganjih v gostinske obrate. Odnos do strokovnega gostinskega kadra in do investicij v gostinstvu bo treba temeljito spremeniti, če bomo hoteli napredovati v tej panogi našega gospodarstva in razvijati turizem v občini.

Delo partijske mladine med obema vojnama

Na splošno je veljala trditev, da je delo partijske organizacije po letu 1930 skoraj popolnoma zamrlo zaradi prehudega fašističnega terorja. Res pa je, da je v tem času postala mladina v Idriji zelo agilna, zato smo se obrnili na pisca teh vrstic, da bi nam napisal nekaj spominov.

Uredništvo.

V obdobju od leta 1922 do 1930 je fašistom uspelo, da so zajezili delovanje komunistične partije s tem, da so z nezaslišanim terorjem prisilili mnoge člane k pobegu preko meje ali pa so jih zaprli in konfinirali, starejše pa so prisilno upokojili ali pa so bili pod stalnim policijskim nadzorom. Druge, manj vidne tovariše so odpuščali iz rudnika ter so jih tako prisilili, da so si iskali kruha v stari Jugoslaviji, Franciji ali na Nizozemskem. Ista usoda je doletela tudi vse patriote, ki so si upali zoperstaviti se fašizmu in poitalijančevanju slovenskega življa. S prihodom političnega sekretarja fašistične stranke cav. Mute kot najsposobnejšega protikomunističnega organizatorja ter smrtnega sovražnika Slovencev, se je fašistični teror še stopnjeval. Prišel je v Idrijo z nalogo, da koordinira delo stranke z oblastjo ter da vzgoji mladino v bodoče hlapce italijanskega imperializma. Ta fašistični hierarh se je dobro zavedal, da je mladina prepuščena sama sebi, zato je v svojih navodilih učiteljstvu zahteval popolno poslušnost ter angažiranost za prevzgojo mladine z vsemi sredstvi. Za to delo je dobil zelo dobre sodelavce v Rossiju Cavatti, upravitelju šole in drugih, ki so se razlikovali samo v prijemih, sicer pa so kar tekmovali med seboj, kdo se bo izkazal kot boljši fašist. Muta ni varčeval z oficirskimi čini. Cavatta je naenkrat postal poročnik fašistične milice, vsi učitelji pa so bili povišani v oficirje. Še učitelj Cardano, ki se je obnašal najbolj mlačno, je napredoval in postal fašistični častnik.

Na podeželju oziroma v okoliških šolah je Muta spremenil vse učiteljstvo in obveščevalce, ki so mu redno poročali o stanju v šolah ter o vsem, kar so izrekli iz otrok. Najbolj pa ga je zanimalo, če je po vaseh še kaj slovenskih knjig in časopisov. Zato niso bili redki primeri, da so se v vasi pojavili karabinjerji in preiskovali hiše. Gorje, če so našli kak časopis iz Jugoslavije ali kako prepovedano knjigo. Pri tej vni se je najbolj odlikoval učitelj Caponetto, ki je nekaj časa služil v Ledinah. Ta je hodil spat kar v črni srajci ter je na vse načine teroriziral mladino in odrasle. Ves čas svojega službovanja se ni naučil niti besede slovenskega jezika, zato

si lahko predstavljamo, kako je učil naše otroke. Ko sem nekoč spremljal kot kažipot učitelja Giordana na inšpekcijo v Ledine, je Caponetto postrojil šolarje ter s fašističnim pozdravom raportiral z dvignjeno roko, nato pa so zapeli »Giovinezze«. Čeprav je bil hud mrz, smo šele po tej ceremoniji lahko šli v razred.

Zaživel so izleti, parade, učiti smo se morali korakanja, novih fašističnih pesmi, pozdravljanja, ukazovanja in poslušnosti. Kru-lilo nam je v želodcih, ker tri četrtine ni imelo južine, zato smo se drli bolj od jeze, kot pa peli. Giordano je skakal od vrste do vrste ter dirigiral s palico. Ko je spravil eno vrsto k petju, mu je utihnila druga, dokler Miha, tako smo namreč rekli učitelju, ni prišel do spoznanja, da delamo to nalašč. Nekaj časa nas je gledal, nato pa nam je velel, naj sedemo. Obrisal si je potno čelo ter nam rekel, da bomo nadaljevali drugič. Pri pobiranju članarine za izkaznice o članstvu v fašistični mladini nikakor ni mogel doseči zelenega uspeha. Mladinci niso prinesli denarja in so se izgovarjali, da ga doma nimajo, drugi zopet, da nočejo biti člani. Miha nam je dopovedoval, da moramo biti vsi člani velike stranke, pa vse skupaj ni nič pomagalo. Plačali so samo sinovi uradnikov in meščanskih družin, ki so se bale. Med odmori me je Giordano večkrat postavil za reditelja nad otroki in mi smo komaj čakali, da je učitelj odnesel pete. Takoj smo se strnili v gručo in pripovedovati sem moral kaj novega, največ o Starih Slovanih, o kmečkih uporih, o Matiji Gubcu, o čudovitih jamah, skratka o vsem, kar sem takrat znal. Vladala je popolna tišina. Nihče ni izdal našega početja in posledice so se kmalu poznale, posebno ko so nam začeli deliti fašistične kroje. Večina jih je prinesla nazaj, nekateri pa so jih pustili kar za vrati. Nekateri bolj pogumni pa, so jih vrnili kar učitelju, ki se ni mogel načuditi, od kod taka predrznost. Začela so se zasliševanja. Prišel je ravnatelj Rossi in nas vpraševal, kdo nas je nagovoril. Čeprav je vpraševal vsakega posebej, ni dobil odgovora. Nato so padale zaušnice, pet ali šest jih je kmalu klečalo ob steni. Ko je prišel na vrsto Jože Lazarjev, ni vzdržal. Jasno je povedal, da on ni Italijan, še manj pa fašist, nakar se je pol razreda zadrlo, da je tako! Čez pol ure so že prišli karabinjerji in začeli zasliševati, pa tudi oni kljub grožnjam niso dobili odgovorov. Naslednje dneve so klicali na zasliševanje tudi starše, pa tudi to ni rodilo nobenega uspeha. Učenci so ostali trmasti. Nazadnje so odločili, da moramo vr-

niti kroje vsi in da jih bomo dobili samo ob praznikih.

V sosednjem razredu je bil teror še hujši, kajti tam je poučeval učitelj Cavatta, ki je vsak prestopnik plačeval z lesenim metrom preko zadnje plati ter zasmehoval učence in jih zmerjal s »ščavi«.

Muta je načrtno zbiral podatke o delavcih ter dajal navodila za njihov odpust z dela. Zal so mu pri tem delu pomagali tudi razni domačini, ki so se uvrstili med poturice. Že samo to, da kak rudar ni prišel gledat parade ali poslušat govor kakega fašističnega veljaka, je zadostovalo, da je bil vpisan v črno listo.

7. septembra 1930 nam je prišel ravnatelj osebno sporočiti, da so na openskem strelišču pri Trstu ustrelili Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča ter da so njihov pepel potresli po vsej Julijski krajini v opomin tistim, ki bi še hoteli škodovati fašizmu in Italiji. Učiteljstvo šole je dajalo duška fašističnim strastem, pri čemer se je zopet odlikoval Cavatta. V mestu pa se je odlikovala žena inž. Caldane, ki je nosila v gumbnici veliko italijansko trikoloro. Vsi fašisti so se zelo trudili, da bi bili videti čimbolj svečani in da bi čim bolj zastrašujoče vplivali na odrasle in na mladino. Edino učitelj Giordano je hodil po razredu zamišljen ter od časa do časa pogledal po razredu in na veliki zemljevid Evrope. Naslednjega dne sem ga obiskal na domu, ker sem mu večkrat opravljal kake manjše usluge. Zaskrbljeno me je spraševal, kaj mislijo ljudje o streljanju v Bazovici. Nisem mu odgovoril, on pa tudi ni ponovil vprašanja, saj je iz mojega molka vse razumel. Medtem je val aretacij zajel vso Primorsko. V Idriji smo opazili, da so prihajali dijaki s tolminskega učiteljišča s črnimi kravatami, drugi pa so nosili v gumbicah rdeče nageljne v znak solidarnosti z bazoviškimi žrtvami. Po okoliških hribih so se tu in tam prižgali kresovi in slišali so se posamezni strelji. Idrijčani večinoma niso hodili iz hiš, v mestu je vladala smrtna tišina, ki so jo prekinjale samo okrepljene patrolje. Na meji so potegnili zaporno verigo, vse steze in ceste so bile polne fašistov, ki so jih privlekli celo iz notranjosti države, da bi izzivali naše rudarje. Po mestu so razbijali napise nad trgovinami ter izzivalno prepevali fašistične pesmi. Mimoidoče so napadali s pretvezo, da se niso odkrili.

Mladinci smo se odločili za protiakcijo: v Zali na najvišji strmini nad cesto smo čakali Herman Majnik, Jože Lazar in Jože Knap ter mrzlično zlagali kamenje v skladovnico, da bi z njim zasuli kamione s fašisti, ko se bodo vračali iz Idrije. Majnika smo postavili na oprezovanje. Ko je zagledal kamione, je dvakrat zamahnil z roko, Lazar pa je takoj udaril s sekuro po vrvi in kamenje se je z velikim truščem začelo valiti po strmini, kjer je sprožilo še drugo kamenje. Nato smo jo ucvrli

proti mestu in smo pri Likarici prebredli Idrijco ter se razkropili po domovih. Drugi dan smo zvedeli, da kamenje ni zadelo avtomobilov, ker so jih uspeli preje ustaviti. Kljub temu pa je bilo nekaj fašistov lažje ranjenih. Silno pa so se razburjali, ker so morali odstranjovati nasuto kamenje, da so lahko nadaljevali pot.

Solska mladina je postajala iz dneva v dan bolj zavedna, naučili so se molčanja, po gozdovih pa so se začeli tajni sestanki. Maja leta 1931 smo že organizirali masovni tabor v Ravbarski jami nad Idrijo. Prisotnih je bilo preko 40 mladincev in govoril sem jim o nujnosti borbe proti fašizmu ter o osvoboditvi Primorske. Učitelj Giordano je kmalu zašlutil, da narodna zavest mladine narašča. Najeli so telovadnega učitelja Bertolucija, da bi pridobil mladino, vendar tudi to ni dosti pomagalo. Mladina je našla svoje življenje v gozdovih. Zbirali smo se pri Lazarjevih na Lenjštatu, pri Bričevih v današnji Gregorčičevi ulici, kjer smo brali razne slovenske pripovedke in druge spise. Kot v odgovor na to našo akcijo je začel Muta z gradnjo fašistične kolonije v Mejici, da bi si pridobil mladino med počitnicami, kar mu je leta 1932 tudi do neke mere uspelo. Kolonija se je gradila delno iz prispevkov trgovcev, nekaj je prispevala fašistična stranka, ostalo pa so iztisnili iz nezaposlenega delavstva, tako da so jim dali nekaj prispevkov v naravi. Z naraščajočo aktivnostjo fašistov pa je naraščala tudi aktivnost napredne mladine. Vendar je trajalo nekaj let, dokler se ni izkristaliziral nov tip mladincev ilegalca. Na pobudo Alojza Glihe, upokojenega rudarja, sem ustanovil v marcu leta 1932 prvo mladinsko delavsko celico. Vanjo smo sprejeli že preizkušene mladince — Antona Mihevca, Jožefa Lazarja, Hermana Majnika, Jožeta Knapa ter dva mizarska vajenca iz Trebuše, ki sta bila zaposlena pri Mirku Rupniku.

Prvi sestanek smo imeli pri Lazarjevih na Lenjštatu. Za sekretarja so izvolili mene, za namestnika pa Antona Mihevca. Mihevc je tudi referiral o pritisku fašistov na mladino, ki je imela svoj štab pod vodstvom proslule Caldanove žene. Opisal je delo posameznih fašističnih voditeljev ter njihove metode ter cilje. Majnik je predlagal, da bi organizirali še mi mladinski tabor. Njegov sklep smo sprejeli, vendar smo ga lahko uresničili šele naslednje leto. Jože Knapov je sprejel nalogo, da zbira orožje, zato smo ga oprostili vsega drugega dela. Odločili smo se tudi za predlog, da morajo vsi mladinci vzeti fašistične kroje domov in jih nositi pri vsakem delu. To nam je tudi uspelo, mladinci pa so posebno hlače tako temeljito zamazali, da so imeli fašistični voditelji velike skrbi in mnogo stroškov, za parade pa so bile obleke največkrat tako raztrgane, da jih niso mogli nositi. Ustanovili smo tudi obveščevalno celico treh članov, v kateri so bili Brus, Lapajne in Levin.

(Nadaljevanje sledi)

ZAPISKI

SKUPŠČINA OBČINE IDRİJA

SKUPNA SEJA OBEH ZBOROV 5. MARCA 1964

1. Sprejeli so:

- poročilo sodnika za prekrške,
- poročilo komisije za statute delovnih organizacij,
- poročilo komisije za delovni čas.

2. Volitve in imenovanja:

- Tomaža Marušiča se razreši dolžnosti člana kadrovske komisije pri skupščini občine Idrija.
Za novega člana kadrovske komisije se imenuje tov. Franca Skoka iz Idrije.
- Tov. Marijo Bavdaž se razreši dolžnosti predsednika komisije za prošnje in pritožbe. Za novega predsednika komisije za prošnje in pritožbe se imenuje tov. Marijo Logar iz Idrije.
- Inž. Nika Medveda se razreši dolžnosti člana komisije za delovni čas.
Za novega člana te komisije se imenuje tov. Franca Toplaka.
- Tov. Milana Stekarja se imenuje za v. d. gozdarskega inšpektorja občine Idrija.
- Tov. Vladimirja Carla iz Idrije se razreši dolžnosti člana upravnega odbora zavoda za pravno pomoč Idrija.
Za novega člana tega zavoda se imenuje tov. Jožeta Mikuža iz Idrije.
- V svet zdravstvenega doma Idrija se imenuje tov. Vlada Velikonjo iz Idrije.
- V upravni odbor sklada za društvene dejavnosti občine Idrija so imenovani:
 - a) Cveto Prelovec, uslužbenec SO Idrija,
 - b) Evstahij Hvala, uslužbenec RŽS Idrija,
 - c) Marko Obid iz Cerkna.
- V komisijo za vključevanje zemljišč v komplekse, na katerih naj bi se organizirala družbena proizvodnja, se imenujejo:
 - a) predsednik: inž. Jože Vehar, uslužbenec SO Idrija,
 - b) člana: Jože Gnezda, uslužb. KZ Idrija, Slavko Troha, šef katastrskega urada Idrija.

LOČENI SEJI DNE 5. III. 1964

1. Vsem delovnim organizacijam na območju občine Idrija je bilo izdano priporočilo, naj takoj začnejo izdelovati ekonomske analize in dokumentacije, ki bodo podlaga za prehod na skrajšani delovni čas oziroma 42-urni delovni teden in le-to predložijo komisiji za delovni čas najkasneje do 30. VI. 1964.
2. Sprejeti odloki:
 - Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o občinskih dokladi za leto 1964.
 - Odlok o uvedbi posebnega krajevnega samoprispevka za popravilo vodovoda Bajer v Črnem vrhu.
 - Odlok o dopolnitvi odloka o določitvi višine potnih in drugih stroškov uslužbencev organov skupščine občine Idrija.
 - Odlok o ustanovitvi sklada za društvene dejavnosti občine Idrija s tem, da občinski svet Svobod in prosvetnih društev imenuje v upravni odbor navedenega sklada le enega člana, enega pa imenuje zveza združenj

borcev NOV okraja Koper in da se 3. člen spremeni in glasi: Sklad ima svoja pravila, ki jih sprejme upravni odbor sklada, potrdi pa jih občinska skupščina.

- Odlok o kategorizaciji cest IV. reda v občini Idrija s tem, da se zaradi gospodarskega in družbenega pomena za občino Idrija določijo za javne ceste IV. reda še naslednje ceste:
 - Stopnik—Šebrelje
 - Cerkno—Gorje—Poče—Trebence
 - Oblakov vrh—Stan—Krnice
 - Govejek—Gor. Vrsnik—Sp. Vrsnik
 - Veharše—Zavratec.

3. Sprejete odločbe:

- Odločba o ustanovitvi osrednje nepopolne osnovne šole v Idriji.
- Odločba o združitvi nekaterih osnovnih šol.
- Odločba o proglasitvi objektov za pridelovanje gozdnega semenskega blaga na območju občine Idrija.

4. Poroštvene izjave:

- a) Skupščina občine Idrija najame pri skladu za zidanje stanovanjskih hiš Idrija kredit v znesku 37.200.000 din za odkup 14 stanovanj za potrebe uslužbencev javne uprave, TNZ ter prosvetnih zavodov in ustanov. Navedeni kredit se skupščina občine Idrija zavezuje vrniti v 20 letih ob 3% obrestni meri.
- b) Občinska skupščina Idrija najame pri Komunalni banki Gorica kredit v znesku 10.000.000 din za odkup 14 stanovanj za potrebe uslužbencev javne uprave, TNZ ter prosvetnih zavodov in ustanov. Navedeni kredit se občinska skupščina zavezuje vrniti v 5 letih ob 6% obrestni meri.
- c) Pri KB Gorica se najame za nakup stroja za knjigovodsko knjiženje kredit do višine 7.000.000 dinarjev z odplačilnim rokom 5 let ter 6% obrestno mero.
- č) Za izgradnjo otroškega vrtca v Idriji se najame pri KB Gorica kredit v višini 18 milijonov — odplačilni rok 10 let s 6% obrestno mero. Iz sredstev sklada za gospodarske investicije občine Idrija se zagotovi 24.476.000 dinarjev kot soudeležba pri najemu kredita.
- d) Skupščina občine Idrija kot ustanovitelj podjetja Konfekcija Idrija v izgradnji najame pri Komunalni banki Gorica iz sredstev občinskega družbenega investicijskega sklada kredit za nabavo osnovnih sredstev novoustanovljenega podjetja Konfekcija Idrija v znesku 12.000.000 dinarjev. Navedeni kredit se Skupščina občine zavezuje vrniti v 5 letih ob 6% obrestni meri. Skupščina občine Idrija kot ustanovitelj podjetja Konfekcija Idrija v izgradnji najame pri KB Gorica iz sredstev občinskega družbenega investicijskega sklada kredit za trajna obratna sredstva novoustanovljenega podjetja Konfekcija Idrija v znesku 3.000.000 din, z odplačilnim rokom 5 let in 6% obrestno mero. Skupščina občine Idrija kot ustanovitelj podjetja »Konfekcija« Idrija v izgradnji bo po zaprosenem kreditu za osnovna sredstva v znesku 12.000.000 din, za obratna sredstva v znesku 3.000.000 din poravnala redno vsako leto vse nastale obveznosti. Navedene obveznosti bo skupščina občine Idrija

do konstituiranja podjetja Konfekcija Idrija prikazovala v letnem predračunu dohodkov in izdatkov proračuna občine Idrija.

- e) Skupščina občine Idrija kot ustanovitelj Tovarne kolektorjev Idrija v izgradnji najame pri Komunalni banki Gorica kredit za nabavo osnovnih sredstev v znesku 87.400.000 din. Navedeni kredit se občinska skupščina zavezuje vrniti v 5 letih ob 6% obrestni meri.
- f) Industrijskemu podjetju ETA Cerčno se izda garancijska izjava za že odobreni kredit za osnovna in obratna sredstva iz okrajnega investicijskega sklada: kredit za obratna sredstva v višini 67.500.000 din, kredit za osnovna sredstva v višini 31.800.000 din.
5. Premožensko pravne zadeve:

- a) Sprejme se v družbeno lastnino solastniški delež 1/31 zemlj. knj. vl. št. 2 in 47 k. o. Orehek, kar daruje Rozalija Abram iz Orehka 27.
- b) Del zemljiških parcel 184 in 185 njivi, vpisanih v zemlj. knj. vl. št. 139 k. o. Šebrelje, ki sta družbena lastnina, se zamenja za enako površino stavbne parcele 169 travnik, vpisane v zemlj. knj. vl. št. 76 k. o. Šebrelje, last Cirila Rejca iz Šebrelj št. 59; na tem zemljišču se bo postavil gasilski dom.
- c) Hiša št. 38 v Planini, stoječa na stavbni parceli 201. k. o. Planina, naj se proda na javni dražbi; izključna cena je enaka cenilni vrednosti 615.000 din.
- č) Privoli se, da se spremeni pravnomočna odločba tajništva za gospodarstvo Okrajnega ljudskega odbora Gorica z dne 24. III. 1953 št. II/8-2247/1-240/53, o razlastitvi nepremičnin, last Alojzija Likarja iz Zadloga 31 po zakonu o agrarni reformi.

SKUPNA SEJA DNE 15. APRILA 1964

1. Sprejem se statut občine Idrija. Komisija, ki je ta statut izdelala, naj še nadalje obstaja in spremlja izvajanje občinskega statuta v življenju ter predlaga spremembe, ki jih zahteva razvoj komunne.
2. Sprejme se odlok o pooblastitvi sveta za občo upravo in notranje zadeve za odločanje o določenih zadevah iz pristojnosti skupščine občine Idrija.

SKUPNA SEJA DNE 27. IV. 1964

1. Sprejet je bil družbeni plan in proračun občine Idrija za leto 1964.
2. Izdana je bila pritrditev k finančnemu načrtu družbenega sklada za šolstvo občine Idrija za leto 1964 s pripombo, da se učence višjih razredov nižje organiziranih osnovnih šol prične postopno vključevati v popolne osemletne šole takrat, kadar bo materialna osnova zadostna za rešitev tega sklepa.
3. Sprejeti odloki:
— Odlok o potrditvi zaključnega računa o izvršitvi proračuna občine Idrija za leto 1963. Sprejme se finančni načrt organov uprave skupščine občine Idrija za leto 1964. Sprejme se finančni načrt sredstev za pokritje skupnih potreb organov uprave občine Idrija za leto 1964. Sprejme se program dela občinske uprave za leto 1964.
— Odlok o uvedbi samoprispevka za elektrifikacijo vasi Gorje, Poče in Trebenče.
4. Potrjena so bila pravila sklada za društvene dejavnosti občine Idrija.

5. Obratu žaga Lesne idustrije 22. julij Idrija se izda soglasje, da lahko s 1. majem 1964 preide na preizkusni skrajšani delovni čas — 42-urni delovni teden.
6. Fanči Grošelj iz Idrije, Rožna št. 6, se dodeli s pravico vknjižbe pri Zemljski knjigi občinskega sodišča Idrija v dosmrtno brezplačno uporabo stanovanje v I. nadstropju stanovanjske hiše Idrija, Rožna št. 4, ki ima 2 sobi in kuhinjo v izmeri 47 m² s pravico souporabe skupnih delov navedene hiše. Stroški za upravljanje, vzdrževanje in popravilo skupnih delov navedene stavbe bremenijo imenovano v smislu 18. člena Zakona o lastnini na delih stavb. Podrobnejše medsebojne razmere, ki izvirajo iz tega sklepa, bodo urejene s posebno pogodbo.
7. Kmetijsko zadrugo Idrija se oprosti plačila občinskega prometnega davka na maloprodajni promet za motorne kosilke, ki jih je KZ nabavila iz uvoza.

SKUPNA SEJA DNE 28. MAJA 1964

Poslušali so:

- Poročilo komisije za statute delovnih organizacij.
- Poročilo zavoda za zaposlovanje.
- Poročilo o stanju v industrijskem podjetju ETA Cerčno.
- Poročilo o poslovanju sklada za zidanje stanovanjskih hiš Idrija v letu 1963.
- Poročilo o poslovanju sklada za plačevanje tuberkulinizacije in odškodnin za tuberkulozne živali za leto 1963.
- Poročilo sklada za osemenje goveje živine v Idriji za leto 1963.
- Poročilo o poslovanju sklada za komunalne potrebe družbenega standarda mesta Idrija v letu 1963.
- Poročilo o poslovanju sklada za komunalne potrebe družbenega standarda za območje KO Črni vrh.
- Poročilo o poslovanju sklada za komunalne potrebe družbenega standarda za območje Sp. Idrija.
- Poročilo o poslovanju sklada za komunalne potrebe družbenega standarda za območje KO Cerčno.
- Poročilo o poslovanju cestnega sklada občine Idrija v letu 1963;
- Poročilo o poslovanju gozdnega sklada občine Idrija v letu 1963.

Sprejeta sta bila:

- Odlok o posebnih obveznostih nosilcev stanovanjske pravice, ki uporabljajo več prostorov, kot je potrebno, da bi se štelo, da je stanovanje smotno izkoriščeno.
- Odlok o prenehanju veljavnosti nekaterih odlokov in sklepov iz področja šolstva.

Potrdili so program dela Zavoda za zdravstveno varstvo v Novi Gorici, ki opravlja naloge zdravstvenega centra za občino Idrija. Program dela je opisan v pogodbi.

Sprejeli so program preventivnega dela zdravstvenega doma Idrija, potrdili pogodbo in odobrili plačevanje storitev, navedenih v pogodbi.

Od KZ Idrija se najame kratkoročno posojilo v višini 7 milijonov din z enoletnim odplačilnim rokom ter običajno obrestno mero. Omenjeno posojilo se sme uporabiti samo za odplačilo dolga Zavodu za socialno zavarovanje v Novi Gorici.

Delovno organizacijo Fotoatelje »Iris« Idrija se za leto 1964 oprosti plačevanja amortizacije.

Prevzem poroštrev:

Izdajo se naslednje poroštvne izjave:

1. Tovarni kolektorjev Idrija:
Za posojilo za odplačilo poslovne zgradbe last Lesne industrije v Idriji v višini 28.300.000 dinarjev za dobo 3 let in s 7% obratno mero. Podjetju je kredit odobren iz bančnih sredstev.
2. Montažno podjetje Simplex Idrija:
 - a) Za kratkoročno investicijsko posojilo v znesku 11.488.000 dinarjev za pokritje stroškov pri izgradnji objekta podjetja (preinvestiranje).
 - b) Za dolgoročno investicijsko posojilo v znesku 32.785.000 dinarjev za kritje potreb v zvezi z razširitvijo osnovne dejavnosti (obratna sredstva).
 - c) Za dolgoročno investicijsko posojilo v znesku 25.037.000 din za financiranje gradbe-

nega objekta v Novi Gorici, vse pod pogoji, ki jih bo določila Komunalna banka v Novi Gorici.

3. Gostilna »Pod gradom« Idrija:
Za dolgoročno investicijsko posojilo v znesku 5.000.000 dinarjev, in sicer 4.000.000 din iz sredstev družbenega investicijskega sklada občine Idrija ter 1.000.000 din iz bančnih sredstev za gradnjo bifeja v novi avtobusni postaji v Idriji ter za nabavo opreme, vse pod pogoji, ki jih bo določila Komunalna banka v Novi Gorici.
4. Krajevna skupnost Cerkno:
Za kratkoročno posojilo v znesku 4,5 milijona dinarjev z odplačilnim rokom 2 let in 7% obrestno mero za gradnjo dveh pretvornikov za televizijo.
Sredstva za odplačilo anuitet bodo zagotovljena z vsakoletnim predračunom krajevnosti skupnosti Cerkno.

Posvet o partizanskem turizmu

Republiški odbor Zveze borcev je dal pobudo za sklicanje širšega posveta o partizanskem turizmu, ki je bil v Idriji 17. marca in na katero so bili vabljeni odgovorni činitelji naše republike.

Ugotovljeno je bilo predvsem, da ima idrijska občina največje možnosti za razvoj te vrste turizma, ker ima zelo dobro ohranjena dva najvažnejša objekta iz NOB. Partizansko bolnišnico »Franjo« je Mestni muzej letos zelo dobro uredil in napravil dostopno prav do zgornjega bunkerja. Zanj je izdal tudi poseben prospekt v 70.000 izvodih, katerim se bosta sedaj pridružila tudi prevoda v angleščini in italijanščini po 10.000 izvodov, ker je bilo ugotovljeno, da so se zadnje čase začeli zanj zelo zanimati inozemci. Drugi objekt je partizanska tiskarna »Slovenija« na Vojskem, kjer obisk tudi narašča. Oba spomenika imata čuvaja in je obisk mogoč ob vsakem času.

Na posvetu so poleg tega ugotovili, da bo treba pri glavnem odboru Zveze borcev Slovenije ustanoviti posebno komisijo, kjer naj bi bili zastopani vsi tisti kraji, ki imajo ohranjene objekte iz NOB. Komisija bo tudi skrbela, da bodo vsi dostojno vzdrževani ter za propagando obiska posebno med šolsko mladino in v inozemstvu, ker prav s temi objekti najlaže dokumentiramo vso veličino naše borbe. Ze prihodnje leto pa bo treba izdelati tudi koledar vseh večjih prireditvev, ki bodo povezane z občinskimi prazniki in tradicijami partizanstva. V turističnih oddajah časopisja, radia, prospektih in drugih propagandnih izdajah bo treba partizanskemu turizmu posvetiti mnogo več pozornosti. Za zgled te dejavnosti pa naj služijo težnje Idrije in Cerkna, ki sta v tem pogledu do sedaj napravila največ in tudi že dosegla lepe uspehe. Turistično društvo v Cerknem je med drugim odprlo tudi posebno taborišče pred vhodom v »Franjo«, ki se ga bo lahko posluževala posebno mladina, če se bo želela dalj časa zadrževati v teh partizanskih krajih.

Avtomatična telefonska centrala v Idriji

Dne 3. junija je predsednik idrijske občine Janez Dolenc na interni svečanosti in v prisotnosti zastopnikov republiških in goriških zastopnikov izročil v promet avtomatično telefonsko

centralo. Naprava je izdelek »Iskre« iz Kranja po sistemu Krostar C 15, ki ima 160 števil, od katerih je do sedaj oddanih nekaj nad 90, tako da ostane še zadostno število prostih števil za nove telefonske naročnike. Naročniki sedaj lahko telefonirajo neprekinjeno, torej tudi ponoči, le za medkrajevne pogovore je čas za sedaj še omejen od 7. do 19. ure. Ker pa se predvideva že v bližnji bodočnosti avtomatičen priključek tudi na medkrajevne zveze, je bil že sedaj vpeljan petštevilični sistem posameznih telefonskih aparatov.

Naprava brez baterij in montaže je stala 11 milijonov, od katerih je občina prispevala 5 in pol milijona, ostalo pa PTT Gorica.

To je brez dvoma velika pridobitev našega mesta, ki so si jo posebno poslovni krogi želeli že vsa leta po osvoboditvi. Turistični krogi pa se sedaj potegujejo še za telefonsko povezavo Vojškega, kar naj bi bil nadaljnji korak pri razvoju naše občinske telefonske povezave. L. S.

Nagrade za olepšavo mesta

Turistično društvo in Stanovanjska skupnost v Idriji sta tudi v letu 1963 razpisala 35.000 din nagrade za olepšavo mesta. Posebna skupna komisija je večkrat pregledala razne ureditve in olepšave posameznih hiš in končno razdelila nagrade:

po 4.000 din so prejeli: Drago Mihevc, Prelovčeva 10; Vinko Repar, Platiševa 5; Albin Kumar, Vodnikova 22; Hišni svet (Rafael Lampe), Rudarska 1; Hišni svet (Avgust Bizjak), Rudarska 13,

po 3.000 din so prejeli: Hišni svet, Kosovelova 10; Viktor Kos, Rožna 1; Hišni svet (Vika Dolenc), Študentovska 7; Justina Carli, Rožna 36; Hišni svet (Mirko Tratnik), Rozmanova.

Pričakujemo, da bodo tudi za letošnje razpisane podobne nagrade in da bo uspeh pri olepšavi našega mesta večji, kakor je bil lani. Prav nič pa ne bi bilo napačno, če bi občinski organi strožje nastopili proti tistim, ki se prav nič ne potrudijo, da bi bila podoba njihove hiše in okolice lepša!

Tekmovanje mladih matematikov

Aktiv učiteljev matematike pri Zavodu za prosvetno pedagoško službo Idrija je že tretjič razpisal tekmovanje najboljših učencev-matematikov osnovnih šol.

Po priporočilu Zveznega izvršnega sveta za prosveto in kulturo in zaradi vse večje potrebe po višji matematični izobrazbi, so šole organizirale kot svobodno dejavnost tudi krožke, v katerih se zbirajo učenci, ki se posebno zanimajo za matematiko.

Tekmovanje se je letos razširilo, tako da so sodelovali tudi učenci VI. razredov.

Pomerilo se je 27 tekmovalcev iz Idrije, Sp. Idrije, Črnega vrha in Cerkna.

Objavljamo rezultate, ki so jih dosegli: VIII. razredi:

Marko Razpet — Cerkno — 95 točk
Franc Kovačič — Idrija — 95 točk
Ivo Vencelj — Idrija — 45 točk
Damijan Gruden — Idrija — 35 točk
Egon Breitenberger — Idrija — 30 točk
Jože Brišar — Cerkno — 30 točk itd.

VII. razredi:

Milan Hladnik — Idrija — 100 točk
Bernard Čadež — Sp. Idrija — 45 točk
Bojan Čar — Idrija — 40 točk
Izidor Razpet — Cerkno — 35 točk
Gabrijel Seljak — Cerkno — 30 točk
Slavko Gliha — Idrija — 30 točk itd.

VI. razredi:

Rozika Zorzut — Cerkno — 78 točk
Jerneja Tavčar — Cerkno — 70 točk
Miloš Šulin — Idrija — 59 točk
Anka Habe — Črni vrh — 41 točk
Rafko Kogej — Idrija — 35 točk itd.

Tekmovalcem čestitamo k doseženim uspehom in želimo pri nadaljnjem delu še več poguma in prizadevanja! Želimo, da bi se število tekmovalcev iz leta v leto večalo! Posebej pozivamo tiste, ki letos niso uspeli, naj vztrajno nadaljujejo s pridobivanjem znanja matematike!

Pričakujemo, da se bo našim mladim tekmovalcem — po vztrajnem nadaljnjem študiju — odprla pot na nova znanstvena področja, v sodobno proizvodnjo in v odgovorne družbene službe.

Zavod za PPS Idrija

Razvoj šolskih centrov na Primorskem

Pred leti so bile po raznih krajih Primorske različne strokovne šole. Nekatere so bile dobro opremljene in so po izidu resolucije o strokovnem šolstvu preraščale v šolske centre, druge pa so le životarile in se borile za svoj obstoj.

Po združitvi okrajev Gorica in Koper v sedanji koprski okraj in po združitvi zbornic raznih strok v enotno Gospodarsko zbornico okraja Koper, so se začele strokovne šole združevati in ustanavljati šolski centri.

Pri Gospodarski zbornici je Oddelek za strokovno šolstvo ob sodelovanju Odbora za kadre in strokovno izobraževanje pri zbornici resno prijel za delo. Tako imamo danes v našem okraju naslednje šolske centre:

1. Gostinski šolski center v Izoli.

Iz sredstev zbornice, okraja in podjetij je bilo zgrajeno moderno šolsko poslopje, v katerem je poleg učilnic, internatskih prostorov tudi velika moderna kavarna odprtega tipa. V šolskih počitnicah ŠC posluje kot hotel in si tako ustvarja sredstva.

2. Kovinarski šolski center v Kopru.

Zgrajen že pred leti. V njem se poleg rednih učencev v poklicni šoli šolajo tudi srednji kadri. Z delom pa je pričel tudi oddelek strojne fakultete ljubljanske univerze, tako da ta ŠC izobražuje na vseh stopnjah. Le internatski prostori ne ustrezajo.

3. Šolski center gozdarske stroke v Postojni.

Tu obstaja šola za srednje gozdarske kadre in šolanje odraslih. Ima svoj moderno urejen internat.

4. Šolski center za blagovni promet v Novi Gorici.

Z organizacijo mreže strokovnega šolstva je ta center sprejel učence trgovske stroke iz celega okraja. Šolsko poslopje postaja pretesno, zato imajo v načrtu nadzidavo še enega nadstropja. Šolajo se učenci trgovske stroke, deluje pa tudi šola za odrasle raznih stopenj.

5. Izobraževalno središče pohištvne industrije (ISPI), Nova Gorica.

Prej je obstajala vajenska šola lesne stroke. Ta je bila ukinjena, namesto nje pa ustanovljena Tehnična srednja šola pohištvne industrije. Šola ima velike delavnice z odlično strojno opremo. Zato je Gospodarska zbornica ob reorganizaciji strokovnega šolstva in ustanavljanju šolskih centrov ukinila Vajenske šole lesnih strok v Izoli, Postojni in Idriji ter ponovno odprla Poklicno šolo pohištvne stroke pri Tehnični srednji šoli pohištvne industrije.

Po večletnih naporih je vodstvu šole ob močni podpori Gospodarske zbornice, okraja in občine Nova Gorica uspelo zgraditi ob delavnicah nove sodobne šolske prostore, delavnici pa nabaviti še nekaj novih strojev.

6. Elektrogospodarski šolski center »Branko Brelih«, Nova Gorica.

Temu šolskemu centru je ustanovitelj, Elektrogospodarska skupnost Slovenije, omogočil gardnjo novega velikega modernega šolskega poslopja v Novi Gorici. Pri tem so pomagala tudi Gospodarska zbornica in nekatera industrijska podjetja na Primorskem.

ŠC se je preselil iz Cerknega, kjer je lokacija vedno manj ustrezala spricho stalnega naraščanja števila učencev in zaradi širjenja industrijskega podjetja »ETA«, ki je gostovalo v šolskih objektih. Po preselitvi ŠC v Novo Gorico je »ETA« prevzela vse prostore. Tako jim je bila dana možnost planskega razvoja.

Poleg teh ŠC obstajata še 2 vajenski šoli in to:

- Vajenska šola oblačilne stroke v Vrhpolju
- Vajenska šola mešanih strok za italijansko narodno manjšino v Izoli.

Vendar se Gospodarska zbornica trudi, da tudi to vprašanje ustrezno reši v duhu resolucije o strokovnem šolstvu.

Dom šolskih centrov v Novi Gorici.

S preselitvijo Elektrogospodarskega šolskega centra »Branko Brelih« in formiranjem šolskih

centrov za blagovni promet in pohištveno stroko so se združili tudi njihovi domovi.

Ob ŠC pohištvene stroke je bil letos dograjen tudi nov dom, za katerega so dali sredstva predvsem bivši okraj Gorica, Gospodarska zbornica in občina Nova Gorica. V dogovoru med ELES in bivšim okrajem Gorica je bilo sklenjeno, da bosta nov dom uporabljala EGŠC in ISPI.

Dom šolskih centrov ima tako v upravljanju 3 domove s kapaciteto nad 400 ležišč. Tako je danes, poleg treh ŠC, v Novi Gorici tudi Dom ŠC važen činitelj pri vzgoji mladine.

Vendar se spričo velikega števila gojencev že kaže, da bo treba domske kapacitete povečati. Zato je v planu gradnja novega doma s kapaciteto najmanj 300 ležišč.

Z dograditvijo šolskih poslopij za pohištveno in elektro stroko ter gradnjo novega doma, za kar je bilo porabljeno nad 300 milijonov dinarjev, se je strokovno šolstvo v Novi Gorici krepko razmahnilo. Nastaja mestna četrt strokovnih in drugih šol, podobna mariborski, seveda po obsegu prilagojena našim primorskim potrebam.

S formiranjem navedenih ŠC pa žal ni bilo rešeno šolanje avtomehanicov. Ti so se do sedaj

šolali v vajenskih šolah raznih strok v Izoli in Postojni (ter delno v Ljubljani). Z ukinitvijo teh šol je moral EGŠC prevzeti tudi avtomehanike.

Zaradi premajhne kapacitete Kovinarskega šolskega centra v Kopru je moral EGŠC prevzeti tudi del kovinarjev iz ukinjenih vajenskih šol. Tako je sedaj v EGŠC nad 800 učencev (v eni izmeni nad 250), kar povzroča upravi nemajhne težave.

V planu je gradnja nove šole avtomehanske stroke v Postojni, s katero bo zadovoljivo rešeno tudi izobraževanje avtomehanskega strokovnega kadra.

Večkrat so razni posamezniki, zaradi nepoučenosti negodovali nad ukinitvijo vajenskih šol v Cerknem, Idriji, Novi Gorici, Postojni in Izoli ter preselitvijo EGŠC iz Cerkna v Novo Gorico, čes vse se koncentrira v središča. Kdor pozna posebnosti in zahtevnosti izobraževanja strokovnih kadrov za naše gospodarstvo, pa ve, da so le močni, dobro opremljeni in finančno čvrsti šolski centri sposobni nuditi kvaliteten teoretični in praktični pouk bodočim mladim proizvajalcem in upravljalcem. Le taki bodo lahko prispevali k nadaljnji rasti našega gospodarstva na Primorskem!

Peter Falatov

PROSVETA

Razstava slik Fanči Gostiševe

Pod okriljem Sveta Svobod in prosvetnih društev občine Idrija je 26. aprila odprla razstavo slik amaterska slikarka Fanči Gostiševa v dvorani SZDL. Žal tudi tokrat nismo dobili strokovne ocene njenega nadvse plodnega dela, če izvzamemo spodbudni članek, ki so ga prinesle »Primorske novice«, kjer pa se pisec ni spustil v oceno.

Ugotovili smo lahko, da je najmočnejša v domačem krajinarstvu in morda je res tako, da se je nekoliko odmaknila od zanimivih etnografskih motivov, ki so ob prvi razstavi vzbudili največjo pozornost in s katerimi je ohranjala vsaj v sliki mnoge naše zanimivosti, ki počasi izginjajo. Tokrat se je spustila tudi na portrete, kar pa je zanjo le pretežak oreh, ker zahteva tudi več študija. O svoji tehniki slikanja nam je na razstavi sama izjavila: »Slikam, kakor vidim!« Za amaterja je to prav gotovo edina pot, vendar pa to za nastanek umetnine še ni dovolj,

ker je potrebna tudi tehnika, prenos osebnega občutja na platno, pa še mnogi drugi subjektivni in objektivni činitelji. V tem pogledu ima mnogo lažje stališče fotograf, ki realizma skoraj ne more zgrešiti. Te naše besede naj seveda ne izzvenijo kot kritika, pač pa kot spodbuda pri nadaljnjem delu, saj je bila velika večina s slikami zelo zadovoljna, besede odobravanja pa so bile vsekakor iskrene.

Ob tej priliki bi morda ponovili predlog, da bi naši prosvetni forumi prihodnje leto priredili širšo razstavo vseh slikarjev v idrijski komuni, ki jih je kar lepo število, a ne najdejo poguma, da bi se pokazali tudi v javnosti. Fanči Gostiševa naj bi jim bila v tem pogledu za vzgled. S. L.

OPOMBA UREDNIŠTVA

Iz vrst naše šolske mladine je zrasla zahteva, da objavimo geografski opis naše občine. Temu smo želeli ustreči s prvim člankom te številke. Mnogo aktualnega gradiva smo zato morali preložiti v naslednjo številko, zato prosimo naše naročnike, da nam oprostijo, ker ima sedanja številka nekoliko drugačno razporeditev.